

בשם י"י אל עולם

קונטריים

דֶּרֶךְ סְלוּלָה

והוא אוסף הלכות והדרכות
לבני הישיבות הקדושות
כיצד לנהוג במנהגי האבות

על פי פסקי מרן הגאון הגדול
כמוהר"ר יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

לק"ק תימן – בלדי ושאמי

תשרי ה'תשע"ח ב'שכ"ט

דרך שלוחה

יוצא לאור בסיוע מוסדות יד מהרי"ץ, בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
yad@maharitz.co.il

ניתן להשיג את הקונטרים ולשלוח הארות והערות
בכתובת העורך:
רח' הרב חזקיהו שבתאי 13/14 רמות ד' ירושלים
טלפקס: 02-5817013

© כל הזכויות שמורות לעורך

מהדורה ראשונה ניסן ה'תשע"ז ב'שכ"ח
מהדורה שניה מורחבת ומתוקנת

דרך סלולה

תוכן העניינים

- 4.....הסכמת מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א
- 5.....פתיחה
- 9.....פרק א' – כללי שמירת המנהגים בישיבות
- 21.....פרק ב' – פרטי הלכות לשמירת המנהגים בישיבות
- 60.....פרק ג' – הלכות לבחורים
- 76.....מאמר פיאות ["סימנים"] בישיבות
- 81.....מאמר שמעו ותחי נפשכם [שיעור ליל שישי לבחורים]
- 86.....מאמר שיטת הלימוד של מהרי"ץ
- 89.....מאמר מאבק האור כנגד החושך

דרך סלולה

הסכמת מרן הגאון רבי יצחק רעאבי שליט"א

לק"י עש"ק פרשת תרומה ד' אדר התשע"ז בשכ"ח
נפעמתי לראות מלאכה גדולה שיש בה חכמה, אשר יזם ועשה הבחור
הנעלה עדיו לגדולה לגאון ולתפארת בישראל, כש"ת ה'... נר"ו היושב
ושוקד על התורה ועל העבודה בישיבת ... בירושלים עיקו"ת, לילה
כיום יאיר כחשכה כאורה, שנתן אל ליבו לחבר קונטרס מיוחד בשם
דרך סלולה, בו ליקט אסף וכנס ענייני הלכה הדרכה והשקפה לבני
הישיבות הקדושות מק"ק תימן יע"א אשר רבה בהם המבוכה, והוא
יגע לערוך הכל מתוך הספרים וכו' אשר טיפחתי וריביתי בעניי
ממקומותיהם למושבותיהם בטוב טעם ודעת כיד ה' הטובה עליו, אשר
הונף ואשר הורם תמצית העניין הלכה למעשה בדעת ותבונה,
דבר נחוץ ומועיל מאוד בזמנינו, וזכות הרבים תלויה בו,
ירבו כמותו בישראל וחפץ ה' בידו יצלה.

דרך סלולה

פתיחה

בהילולת מהרי"ץ ה-210 אמר הגר"ש בעדאני שליט"א שצריך עסקן ציבורי שיארגן אסיפת רבני תימן שליט"א שיחליטו כיצד ינהגו בני הישיבות הקדושות שנמצאים בישיבות של אשכנזים וספרדים, בשינויי המנהגים המרובים שיש בינינו לבינם*.

והנה מאז ישבתי להעתיק כל הלכה והדרכה אשר למדתי ושמעתי, והשתדלתי להשאיר את נוסח הדברים ככתבם וכלשונם, וברוך ה' הושלם לקונטריס שלם.

ואכן אנן קזכינן לדרך סלולה בזה בכלל ובפרט,

* דרך אנב, בחוה"מ סוכות התשס"א אמר הגר"ש שליט"א כך: שמחתי לשמוע שיש התעוררות לשמירת המסורת. אני עצמי מכה על הטא שלא המשכתי במסורת. למדתי אצל האשכנזים והספרדים ולא אסתיעא מילתא. אבל מי שיש ביכולתו חייב לעשות הכל כדי להחזיר עטרה ליושנה (פעולת צדיק גליון 15).

דרך סלולה

מתורת מורינו ורבינו, פאר דורינו, מנהיג עדתינו, מכתיר מנהגותינו, מחזיר ליושנה עטרתינו, מרן הגאון הגדול כמוהר"ר יצחק רצאבי שליט"א, שאלמלא הוא היו מנהגי אבותינו נשכחים ונטמעים במשך הדורות, ובנוסף הרבה לבאר ולברר בספריו ובשיעוריו הרבים כיצד יש לנהוג בקהילות אחרות בכלל, ובפרט בני הישיבות הקדושות בישיבותיהם, בדרכה של תורה, בהלכה ובהנהגה.

בכל עניין הובא מקורו לעיין שם באורך, ובמקום שאינו ממרן שליט"א נכתב שם בעל השמועה.

והכל מיועד בין למנהגי הבלדי ובין למנהגי השאמי, על פי המבואר בשלחן ערוך המקוצר ושאר ספרים.

ובאמת שיש עוד הרבה עניינים שהיה אפשר להוסיף בקובץ זה, שדנו בהם גדולי זמנינו, בשינויי מנהגי הקהילות בהיותם יחד. אמנם כיון שכמעט בכל פרט ישנה מחלוקת בין הגדולים, ובפרט שכבר יצא לאור קונטרס בשם "הבדלי מנהגים" המיועד לבחורים ספרדים הנמצאים בישיבות של אשכנזים, לא הבאנו דברים אלו כאן, אלא רק ממה שכתב מרן שליט"א

דרך סלולה

ותלמידי חכמים שדנו בשמירת מנהגותינו בפרט בקהילות אחרות.

אמנם יש עניינים שאי אפשר להורות בהם חד משמעית, וההחלטה בהם נתונה בידי האדם לנהוג באופן מסויים לאחר שבחן את הנושא. והעיקר הגדול שהכל תלוי בו, שכל מעשיו יהיו לשם שמים מתוך חכמה בינה ודעת (הרה"ג אלמוג שלמה אכלופי שליט"א).

עוד הוספתי הלכות שאמרם מרן שליט"א במיוחד לבחורי ישיבות ובני התורה. וכן מאמרים, המשלימים את העניינים.

ואבקש מכל קורא ומעיין שאם ימצא איזה דבר הצריך תיקון מכל בחינה, או שיש בידו מה להוסיף, שיודיעני, ואם יישר אעשה כדבריו במהדורה הבאה בלי נדר. וזאת למודעי, שכל המובא כאן מיועד אך ורק להולכים בדרכו של מרן שליט"א, ואין כאן שום מטרה אחרת. ודי למבין.

אודה בזה לכל אשר עזרוני ותמכוני, ובראשם למרן עטרת ראשינו הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א, אשר

דרך סלולה

עבר על הקונטרסים והעיר במקום הנצרך ונתן את הסכמתו, וכל הנכתב אושר על ידו והמריצני להוציא את הדבר לפועל. וכן להרה"ג נתנאל עומיסי שליט"א אשר עבר ג"כ על הדברים והעיר את הערותיו, [וכן לעוד ת"ח חשובים ששלחו אלי הארות והערות בכתב ובע"פ].

ברכה מרובה לאבא מארי הי"ו ומצוי"ץ אשר מסייעני בכל רגע נצרך, ואף להוצאת קונטרסים זה לאור סייעני בכל עניין. לאמי מורתי תחי' אשר דואגת לכל דבר קטן כגדול, שאעלה מעלה מעלה בתורה ויראה. תהא משכורתם שלימה בזה ובבא בנחת ושלוח, וימלא השי"ת ידיהם מברכותיו, ומשאלות ליבם לטובה. ויזכו לראות את כולנו הולכים בדרך האמת כרצונו יתברך. אכ"ר.

העורך

דרך סלולה

פרק א'

כללי שמירת המנהגים בישיבות

תכלית הלימוד בישיבות

א. כתב רבינו הרמב"ם (פ"ו מהלכות דעות הל"א) "אם היה בעיר שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה וכו', ואם היו רעים וחטאים שאין מניחין אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב בהם ונהג במנהגן הרע, יצא למערות ולחוחים ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים, כעניין שנאמר "מי יתנני במדבר מלון אורחים וכו'".

והנה, כיום לפי פחיתות הדור הישיבות הקדושות הם

דרך סלולה

קיום היהדות ממש, ומשום כך הרבה שנים הציבור החרדי ועולם התורה הסתגר בתוך עצמו, משום שרוחות רעות וזועפות מנשבות בעולם, וכל העולם התקלקל והתדרדר, ואין חלקה טובה חוץ מהמקומות של תורה בעולם, וכמו שחבוקק העמידן על אחת, "צדיק באמונתו יחיה". והישיבות הקדושות הם מבצר עז ומגדול נגד ערב רב התועים והמתעים, וכן מוסרים משמיה דמרן הגאון בעל חזון איש (שערי יצחק מוצש"ק וארא התשע"א, מוסר הרמב"ם דף 104).

ההשקפה בשמירת המנהגים בישיבה

ב. ולפי מציאות הזמן, אנו נמצאים בישיבות של שאר עדות ישראל, ובזכות זה ב"ה מתרבים אצלינו בני התורה אחרי הנפילה הרוחנית הנוראה שהיתה בעליה לארץ. אמנם ידוע הדבר שאין דרכינו המסורה בידינו מרבותינו ואבותינו בהלכה ובמנהג שווה לדרך ההלכה והמנהג של שאר עדות ישראל, ולכן כשנמצאים עמהם, ובעיקר בישיבות הקדושות ששוהים עמהם כמעט כל הזמן, ישנם שינויים שנתקלים בהם יום יום בקביעות ושלא בקביעות.

פרק א'

ויש הרבה בחורים שחושבים שצריכים לקבל את דרך בני הישיבה גם בענייני הלכה ומנהג, וזה לא מחמת שבדקו וחקרו את שורש הדין ומצאו בו פסול חס ושלום, אלא על דרך שכתב הרמב"ם "דרך בריאתו של אדם להיות נמשך אחר ריעיו וחביריו". והם קבלו איזהו רגשי נחיתות למוצא שלהם, למקור שממנו הם באו, כי "בני תורה" זה משהוא אחר [הגר"י סרי שליט"א]. ויש הטוענים שלולי ההשתוות עם מנהגי ההלכה של בני הישיבה יקשה על הבחור לקלוט את רוחה אף בדרכי הלימוד והשקפת התורה (ואינו, כי עניין זה הוא מתורת הפסיכולוגיה, ואינה דעת תורתנו הקדושה [כיעויין למרן הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל בדרכי החיים ח"א דף ל' תמ"ה], וד"ל). אבל צריכים לדעת שכל גדולי התורה בעצמם לא אמרו כך, מרנן הגר"י זצוק"ל מבריסק זצוק"ל והגרא"מ שך זצוק"ל, וכן עוד רבים מגדולי ראשי הישיבות והרבנים פוסקי הדור שליט"א, אלא שגם חניכי הישיבות, אפילו בישיבותיהם מחויבים למנהגי אבותיהם. אם כך, המטרה היתה להכניס בחורים שילמדו בישיבות תורה ודרך ה', אבל לא לשנות מסורת ומנהגים. הישיבה היא

דרך סלולה

ללמוד, ומסורת זו מסורת. [וכמובן, לא להסתכל על זה ח"ו כאילו שאנחנו שונים או רוצים להשתנות מכולם, אלא שאנחנו מחזיקים מסורת אבותינו בגלל שאנחנו יודעים שזה אמת לאמיתה. וכמובן בלי מחלוקת].

ומעשה היה באחד מחשובי תלמידי מרן הגרא"מ שך זצוק"ל שנלוה אליו ביום ראש השנה אחר התפילה, וכיון שאותו בחור היה ממוצא חסידי, פנה אליו הגראמ"ש ושאל אותו, האם הלכת כבר לשמוע את התקיעות בויז'ניץ? [כידוע שיש קצת חילוק בין הליטאים והחסידים באופן עשיית השברים]. אותו תלמיד ענה, התקיעות הטובות לראש הישיבה טובות גם לי. אך הגראמ"ש לא הסכים לכך, והשיב לו, מה זה קשור? אני שומע את התקיעות כך בגלל שכך נהגו אבותי, אבל אתה צריך לשמוע כמנהג אבותיך. הרי לך מעשה רב, כיון שאופן עשיית התקיעות לא יצא מתוך לימוד הישיבה, אלא הא לחוד והא לחוד. וכן כל כיוצא בזה.

ומה שהמציאות היא כי מבחינה חברתית קשה להשתנות מהישיבה, היא כנראה בגלל שדברים אלה אינם באים מן המצוי ובדרך עראי, אלא צריך לקבלם

פרק א'

מהבית, וכך הם יהיו באופן נורמלי ומטבעי, וללא הרגשת שום נחיתות. אדרבה, זו השיטה והדרך ללכת בה (שער"י מוצש"ק אחר"מ קדושים התש"ע, קובץ דברי חפץ ח"ד דף רכ"ב, ועוד).

חשיבות שמירת המנהגים

ג. וחשיבות השמירה על המסורת היא, כי זה הדבר היחיד, הערובה היחידה, שלא יחדור אלינו תרבות של אומות העולם. אם אנחנו נלך בדרך של אבותינו, אם יהיה ברור לנו הכיוון, לא נהיה פרוצים לשמוע כל מיני דברים. אם אנחנו נצמצם את עצמינו לשמור על התרבות שלנו, התרבות המיוחדת של יהדות תימן, ששמרה על מקוריות. (וצריכים לנצל גם את העקשנות שלנו. אומרים שהתימנים עקשנים, זה נכון, אבל זה לא שלנו, זה של כל עם ישראל, "כי עם קשה עורף הוא וסלחתי", את הכוחות שהקב"ה נתן לנו, הקב"ה נתן לנו כוחות, יש לעם ישראל כוחות שגלומים בו, אם לא מנצלים אותו נכון, אז עושים את זה למחלוקת, אז אדם שיש לו מחלוקת הוא מתעקש על דעתו, אבל אם הוא ינצל את הכח הזה שהקב"ה נתן בו, ויכוון את העקשנות הזאת לאפיק הנכון, להתעקש

דרך סלולה

איפה שצריך להתעקש, להיות כמו שחז"ל אומרים, או יהודי או צלוב, אז ממילא הפירות יהיו טובים (ויאמר יצחק מס' 2).

וכן פעם אמר מרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל, שאפילו אם יש לדון מבחינת ההלכה אם אפשר לשנות מנהגים, דבר אחד ברור, מי שרוצה להיות מקושר ומחובר לדורות של הראשונים, רוצה להיות מחובר לטהרה ולקדושה שהיה לדורות הראשונים, שינהג כמו מנהגי אבותיו.

וכ"כ בתשובותיו (שבט הלוי ח"ז סימן י"ג) דמנהגי אבות הם מעיקרים הגדולים של שומרי תורה ומצוות, ואשרי המחזיק בהם.

וכ"כ מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל בשם הג"ר יצחק אלחנן ספקטור זצוק"ל שכל מנהג שהתקבל בישראל, יהיה אפילו מנהג קל, אם פורצים בו פרצה, אז כל המנהגים והמצוות מתדרדרין ומתגלגלין (ד"ח ח"ו דף י"ח י"ט).

ואף אם לעיתים נראה שעל ידי החזקת מסורת אבות יפסיד באיזה עניין, אין זה אלא מחשבתו של היצר הרע, אבל אצל בורא עולם נחשב הדבר לערך עליון, שלא תצא ממנו שום תקלה. ומעשה בבחור שבהיותו בישיבה

פרק א'

קמנה חשקה נפשו לגדל פיאות מסולסלות על לחייו, אבל היה קשה עליו לעשות זאת, הן מצד החברה, הן מצד ראש הישיבה שפחד מהתלהבויות רגעיות, והגדול מכולם היה קשה עליו מה שמענו נגדו שיקשה עליו בשידוכים, כי היום מעט בנות רוצות בחורים עם פיאות. ואף שהשיב להם שמענה זו באה מחסרון באמונה, מכל מקום עדיין הרגיש הבחור שקשה עליו צעד זה, ובכל זאת צריך עידוד ותמיכה לעשות זאת. עלה הבחור במר לבבו למשכנו של מורינו פוסק העדה מרן הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי שליט"א, ושטח בפניו את רצונו ואת המניעים העומדים מכנגד. ענה לו הגר"י במתק לשונו: "אל תדאג, אתה עושה מה שה' רוצה, ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים, ותראה בעזרת ה' שאתה עוד תתחתן קודם לבחורים שבגילך". לאחר דברי החיזוק, התחזק הבחור מאוד, והחליט לאזור אומץ לכבוד ה' יתברך, להראות סימן בפניו שהינו בנו של מלכו של עולם. אולם עדיין היתה קשה עליו החלטה זו משום שידע בעצמו שאינו דבר חד פעמי, אלא ישאר איתם תמיד [בעזרת ה'] ושוב עמדו בפניו אותם חששות, ובמיוחד תגובתו

דרך סלולה

של ראש הישיבה. נכנס הבחור למעונו של מרן הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א, והציג בפניו את ספקותיו. הסתכל ר' חיים במבט אבהי על הבחור, ואמר לו בזה הלשון: "ה' ישלח לך אשה כשרה בקרוב... זה לא יזיק לך, אתה תמצא כלה טובה". יצא הבחור מביתו של הרב בהתרגשות גדולה ובחיזוק גדול לכל העניין, ובעזות דקדושה הוציא את פאותיו. והנה, כשהתקרב הבחור לגיל 21 הוצעה לו הצעה מצוינת מבית טוב, ובין כך ובין כך סגר הבחור ורט בשעה טובה ומוצלחת, והוא מהראשונים בשיעורו מתוך כ-30 בחורים. כהיום, לאחר שנים מנשואיו מספר הבחור (אברך) שהוא מבחין עד כמה נתקיימו ברכותיהם של גדולי ישראל אחת לאחת, גם זכה להתחתן מוקדם משאר בני גילו, וגם זכה באשה מיוחדת שרואה בה את ברכתם של גדולי ישראל (שרש המנהג גליון 5).

העניין ההלכתי בשמירת המנהגים בישיבה
ד. ואין בשמירת המנהגים ומנהגים משום "לא תתגודדו", דהא נקיטינן שבמנהגים וכיוצא בהם דברים שאין להם עיקר מן התורה לית לן בה, כש"כ מהרי"ץ בשו"ת פעולת

פרק א'

צדיק (ח"ב סימן ע"ו) לעניין תספורת בימי העומר. (ובעיקר עניין שמירת מנהגינו בארץ ישראל כבר דנו בזה בספרים רבים, והמיוחדים שבהם, נר יום טוב, עטיפת ציצית כהלכתה, שוכן לשבטיו, אורח לצדיק, אור ההלכה, ועוד).

אכן, בדרך כלל [לכתחילה] אין לשנות ממנהג המקום בדברים הניכרים ונרגשים [ואף שיש טעם לשינוי אז, דסוף סוף הוא שנוי במחלוקת. אלא אם כן זה לא כהלכה ולא כדין ולא כמשפט], כגון לא לעמוד בזמן שהם יושבים, ושלא לישב בזמן שהם עומדים [אלא אם כן הדבר כבר קיים והתרגלו לזה, ולא מסתכלים על זה כעל דבר מוזר], משום חסרון דרך ארץ, כדאמרינן במסכת דרך ארץ רבה סוף פרק ז' "לא ישמח בין הבוכים וכו', ולא עומד בין היושבים ולא יושב בין העומדים וכו'", וכן הוא במסכת דרך ארץ זוטא סוף פרק ה'. ובדברים שיכולים לגרום מחלוקת אמרו חז"ל (פסחים נ', ע"ב) "אל ישנה אדם ממנהג המקום מפני המחלוקת". ועוד אמרו (בראשית רבה מ"ח, ט"ז) "עלתה בקרתא זיל בנימוסה". והיינו דווקא אם כל הציבור נוהג באותו זמן ממש לעשות אותו הדבר, כגון לעמוד או לישב.

דרך סלולה

ועוד, דהבלטת השוני הוא מפריע גדול בעבודת ה', וכמו שכתב החזון איש (קובץ אנרות ח"א תורה אגרת כ') "ליזהר מלעשות דבר משונה שאין אחרים עושים כן, וליזהר מאוד בזה" (שו"ת עולת יצחק ח"ג סימן מ', שלחן ערוך המקוצר סימן כ"ו הערה י"ד, ד"ח ח"ג דף מ"ח, ועוד). ולעניין התרת נדרים אם נהג דלא כמנהגינו מפני מנהג המקום, יש בזה כמה פרטים ואכ"מ, ועיין בשו"ת עולת יצחק ח"ב סימן ל"ד.

אופנים שאין לשמור מנהגים בישיבה

ה. אמנם אם דעת ראש הישיבה אינה תואמת את מנהגינו ואת דברי מרן שליט"א, כתב מרן שליט"א בשו"ת עולת יצחק (ח"ג סימן ב' אות ו') "הכרעת ראש הישיבה מכרעת בישיבתו, ר"ל שיש לו בישיבתו דין מרא דאתרא". וביאר דבריו אלו בשערי יצחק (מוצש"ק וישלח התשע"ז), שבמקום שיש מרא דאתרא, האדם לא יכול לא לקבל את דעתו. הוא כפוף למרותו. גם אם הוא חושב אחרת, הוא צריך לקבל את דעת המרא דאתרא. הוא לא יכול לומר, נכון שכך אומר המרא דאתרא, אבל לי נראה לעשות כדעת הרב שלי הנמצא במקום אחר,

פרק א'

אין דבר כזה, כאן במקום הוא המרא דאתרא, ואם הדבר לא מוצא חן בעיניך, תעבור למקום אחר.

אבל הכל מדובר גבי דבר מורגש הנעשה בפרהסיא. אבל לגבי דבר שאינו בפרהסיא, אמנם אין לך לפרסם שאינך עושה כמוהו כיון שזה זלזול בכבודו, אבל בינך לבין עצמך, אם הדבר אינו ניכר, אתה יכול לעשות זאת בשקט.

וכל המדובר הוא על ראש ישיבה שיש לו משקל של פוסק הלכה, או מבחינת שהוא גדול בתורה ומגיע לפסקי הלכות מתוך עומק עיונו והיקף ידיעותיו, או אף מבחינת שהוא פוסק הרבה שאלות. אבל ראש ישיבה שהוא לא פוסק הלכות, אלא הוא רק חריף ולמדן גדול, ומה שרוצה שיעשו כך הוא כיון שהוא חושב שצריך לנהוג לפי רב מסויים וכדומה, אין לכך משקל של פסק הלכה.

ולפעמים יש לכך שיקול אחר, מבחינה חברתית, מבחינת הישיבה, שתהיה לבחורים הנהגה כללית, ולגבי זה בודאי שצריך לכבד את מה שהוא אומר, ואסור לעשות כנגד ראש הישיבה. [וח"ו לגרום למצב בו תהיה סתירה כלשהיא בין המנהג, או מה שלא יהיה, לבין סדרי הישיבה ואורחותיה (הפלס פסח התשע"ג)].

דרך סלולה

הרבה פעמים פונים אלי בחורי ישיבות מכל מיני מקומות, ואני אומר להם, אם ראש הישיבה אומר משהו, על אף שאין דעתי כמוהו, כיון שאתה נמצא בישיבה, אתה צריך לעשות את מה שראש הישיבה אומר, או תעבור לישיבה אחרת. אלא אם כן זהו דבר שנעשה בשקט ולא בפרהסיא, כגון אם אתה מתפלל בסידור בנוסח שלך, ראש ישיבה ספרדי לא מוצא חן בעיניו לראות "תכלאל", תעטוף את הכריכה, שהשם לא יהיה בולט, וחסל. אבל לעשות בפרהסיא כנגד דעת ראש הישיבה, הדבר אינו שייך. זהו דבר ברור. עכ"ד.

דרך סלולה

פרק ב'

פרטי הלכות לשמירת המנהגים בישיבות

כריכות הציציות

א. ציציות שכריכותיהן עשויות דלא כמנהגינו, אין קפידא בדבר, וכולהו איתנהו, ואין צריך להחליף אלא אם כן אפשר הדבר בקל. ורק מכאן והלאה כשיבוא לידו יעשה הציציות כפי המנהג (מה"ר חיים כסאר זצוק"ל בשו"ת החיים והשלום סימן כ"ב. עוי"צ ח"א סימן י"ד).

אופן עטיפת הטלית

ב. אין לשנות ממנהג המקום את אופן עטיפת הטלית אם זה בולט. ויכול לעשות זאת לפעמים באופן בלתי ניכר.

דרך סלולה

וידקדק לשלשל צדדי רוחב מליתו שיפלו גם על זרועותיו, ולא יהיו מונחות על כתפיו בלבד.

וצריך בשעת הברכה להתעטף כמנהגינו, או כעטיפת ישמעאלים, או שתהיה מליתו פרוסה על גופו, כשיעור כדי הילוך ארבע אמות לפחות (עוי"צ ח"ג סימן מ"א, קובץ דברי חפ"ז ח"ג דף מ"ט. הרה"ג משה רצאבי שליט"א בעטיפת ציצית כהלכתה דף מ"ט).

ג. מנהגינו שיהא ראשו מכוסה בטלית כל שעת התפילה. ובישיבה שנוהגים בה שלובשים טלית על החליפה וכל הגוף, ומניחים כובע על הראש, יכול לכסות ראשו בטלית כמנהגינו. משום שתוספת עיטוף על הראש אינה נרגשת כל כך (עוי"צ ח"ג סימן ב').

תפילין עם כתב אשכנזי

ד. מי שאין לו תפילין אחרות, יכול להניח תפילין עם כתב אשכנזי, ולברך עליהם. [ואף על פי שבפרשת והיה אם שמוע נוהגים בה בני אשכנז לכתבה סתומה כדעת הט"ז, כיון שבדיעבד אם עשה כן כשר] (הרה"ג נתנאל עומסי שליט"א בקונטרס ברכת אברהם תפילין דף 22).

פרק ב'

אופן הנחת תפילין של יד

ה. המשנים בכריכות התפילין, ומניחין תפילין של יד מעומד, אין קפידה בדבר, וכולהו איתנהו. ומכל מקום יאחז מנהג אבותיו אם יוכל, וסימוך לדבר "שאל אביך ויגדך" (מהרח"ב זצוק"ל בהחזה"ש סימן כ"ב. ועיין למרן הגרי"י קניבסקי זצוק"ל בקריינא דאגרתא אגרת קמ"ב).

ברכות התפילין

ו. בהנחת התפילין בישיבה שאתה לומד, צריך להתנהג בברכות כמנהג תימן (מרן הגרי"י קניבסקי זצוק"ל שם).
ז. מנהגינו שברכת "להניח תפילין" מספיקה גם לתפילין של ראש. והשומע אישכנוי מברך על תפילין של ראש, יש מחלוקת אם צריך לענות אמן. ולפיכך עדיף שלא יענה להדיא בפה, אלא יענה בליבו [וכן בכל כיוצא בזה שאדם שומע את חבירו מברך ברכה שלפי מנהגו הוא יכול לברך, ולפי מנהג השומע א"א לברך] (שימושה של תורה תשובה ל"א, שערי יצחק מוצש"ק תולדות התשע"ה).

תפילה בבית כנסת של תימנים

ח. בחורי הישיבות הרוצים להתפלל בבית כנסת של

דרך סלולה

תימנים, אם הציבור שם בני תורה, ובפרט בימים נוראים (ר"ה ויוה"כ), יש לשקול היטב אם לא יהיה בכך נזק רוחני, ואז יתפללו שם. ובפרט בראש השנה שיש בזה הכרח מפני המנהג (בבלדי) להתפלל תפילה אחת במוסף. ואם כדי להתפלל שם לא יוכל לשהות כלל בישיבה, ישאר בישיבה. אמנם, הכל בשיקול דעת תורה, לפי העניין הזמן והמקום (ד"ח ח"ג דף מ"ט הערה י"ד).

נוסח

ט. יש להתפלל את נוסח התפילה כמנהגינו. ואין בזה שום איסור, לא "אל תפרוש מן הציבור", ולא "לא תתגודדו", ואין הדבר מביא לידי מחלוקת [וכן בשינויי הלכה כגון זמנים שלא אומרים בהם נפי"א או "צדקתך". וכשהציבור מגיעים לדבר שבקדושה כשהוא עדיין לא הגיע לאותו מקום לפי נוסחו, מותר להפסיק ולענות. ורצוי לכוון שיהא ההפסק בין פסוק לפסוק, או היכא דסליק ענינא. אך אם אי אפשר, מותר להפסיק באמצע הפסוק, ויחזור אחר כך מתחילת הפסוק. ובחלקי התפילה הנאמרים בקול רם, ואם ישתוק בולטת השתיקה, ישתתף לומר עם הציבור, מצד דרך ארץ (עיי"צ

פרק ב'

ח"ב סימן ער"ה וח"ג סימן צ', קוה"ל "שאלות ותשובות 2"
התשס"ט. וע"ע למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בד"ח ה"ו דף י"ט
וח"ז דף ס', ולהגר"ש קורח שליט"א בערי"ש ח"א דף ק"צ).

מבטא

י. עלינו להחזיק במבטאינו, ואין לשנותו, שהוא הצח
והמדויק ביותר, אלא שבכל כהאיי גוונא כל ערום יעשה
בדעת, ולא יבליט את מעלותיו ויגרום לאחרים קנאה
ושנאה ומחלוקת חס ושלום (הרה"ג אש"א שליט"א).

ואם הורגל במבטא ספרדי ואשכנזי, יחזיק בו, כי באם
ירצה לשנות יגרום לו בלבול וטרדה בתפילה (מרן הגרי"י
קניבסקי זצוק"ל בקרד"א ח"א אגרת קמ"ב). אמנם יתחיל
לחזור למבטאינו בהדרגה, כגון קרית שמע ותפילת שמונה
עשרה, ויוסיף קצת קצת שלא יתבלבל ויטרד בתפילתו (מרן
שליט"א בע"פ).

יא. תימני רשאי לומר פסוקי דזמרה ושאר התפילה
כמנהגו בקול רם בציבור אשכנזי [וספרדי] (מרן הגרי"ש
אלישיב זצוק"ל בד"ח ח"ז דף ס"ב).

יב. תימני הנמצא בציבור אשכנזי [וספרדי], ושליח
ציבור אומר תהלים וכולם חוזרים בקול רם, לא יאמר

דרך סלולה

איתם במבטא שלהם, ואף אם הדבר עוזר לו לכוונה ולהתעוררות. וכן בפסוקים שאומרים בסליחות [שמע קולינו וכדומה] (מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א מובא בד"ח ח"ה דף ק"ז).

שליח ציבור

יג. הנעשה שליח ציבור בין שאר העדות, אל ישנה מנוסחתם, מפני המחלוקת. ויכול להתפלל אז כמבטאם, ובכלל זה הזכרת ה'. ואם רוצה, יכול להתפלל לפי מבטאינו.

אבל איני ממליץ על כך, ואדרבה, עדיף להמנע, כדי שלא להתרגל למבטאם המשובש. וכך למדתי מן הנסיון, כי מתוך שהרגיל בבהרותו את לשונו במבטא אחר, גם כשאחרי כן הוא מתפלל וקורא במבטא תימני, אינו מרגיש בשגיאה, וסרכא דלישניה נקיט ואזיל (עוי"צ ח"ג סימן כ"א מ', ד"ח ח"ו דף י"ט, ויאמר יצחק מס' 3. מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל מובא בד"ח ח"ו דף י"ט. ועיי' דעת מהרח"ב זצוק"ל בד"ח ח"ה דף ק"ז).

קדיש

יד. מנהגינו לישיב בקדיש. ואצל האשכנזים כשמתחילים

פרק ב'

קדיש כל הציבור עומד, ויעמוד עמהם (קוה"ל י"ח אלול התשע"א).

טז. בקדישים שאנחנו לא נוהגים לומר, אפשר לא לענות על האמנים. אבל אפשר גם לענות, כי זה שבח של הקב"ה. אמנם "יהא שמיה רבא וכו'" ואמן על "דאמירן בעלמא וכו'" יענה תמיד (קוה"ל מוצש"ק תולדות התשע"ה).

טז. אין מנהגינו לענות אמן כשהשליח ציבור אומר "ויקרב משיחיה". ומי שנמצא בין ציבור שמנהגם לענות אז אמן, אינו חייב לענות אמן זה עמהם כמנהגם, מאחר שאין זה ניכר שאינו עונה. אבל אין הכי נמי, אם רוצה לענות עמהם אמן זה כמנהגם רשאי, דליכא קפידא בכי האי גוונא, שכל האמנים שבקדיש, גם אותם שהזכירו הקדמונים, אינם מדינא אלא ממנהגא, שהרי לא מצינו חיוב עניית אמן אלא אחר ברכה שיש בה הזכרת ה'. [והוא הדין לאמנים שב"יעלה ויבוא", וכל כיוצא בזה] (עו"צ ח"ב סימן ל"א, שע"ה סימן י"ג הערה י"א).

יז. מנהגינו שכשהשליח ציבור אומר "יתברך" עונים אמן. ומי שנמצא בין ציבור שמנהגם שאין השליח ציבור מפסיק אחרי "יתברך", אלא ממשיך ואומר "וישתבח

דרך סלולה

ויתפאר וכו", אם השליח ציבור עושה אז על כל פנים הפסקה קצרה באופן שיוכל לענות בלחש אמן במהירות, שפיר דמי. [ואף על גב דאין לענות אמן קצרה, בנידון דידן לית לן בה, מאחר שאין דרך אחרת לפניו]. אבל כשהשליח ציבור ממשיך בנשימה אחת "וישתבח וכו", אין לענות אמן (עו"צ ח"ב סימן ל"א).

יח. אצל האשכנזים נוהגים אחרי שהשליח ציבור אומר בקדיש "ויתהלל שמיה דקודשא בריך הוא", לענות "ברוך הוא", ולא אמן כמנהגינו. ואין לומר עמהם "ברוך הוא" תמורת אמן, רק יש לעשות באופן שלא יהא נרגש לסובבים אותו. ואם ענה "ברוך הוא", יש לו על מה לסמוך (עו"צ ח"ב סימן ל"ב, שער"י מוצש"ק תולדות התשע"ה).

יט. כשנמצא אצל ספרדים ואשכנזים, שהם עונים אמן על "עושה שלום", גם אם אומר בעצמו "עושה שלום" כמנהגינו, יכול לענות בסוף אמן על מה שאומר אומר הקדיש, אם לא שהוא תוך שלש מילים למה שאמר הוא (קוה"ל ח' חשון התשע"א).

כ. האומר קדיש, אם הציבור לא מקפידים שיגיד בנוסח

פרק ב'

שלנו, יגיד. אבל אם הם מקפידים, יאמר לפי מנהג המקום (קוה"ל "אמירת והוא רחום בשני וחמישי" התשס"ט).

עמידה ב"ברכו"

כא. כשרוב ככל הציבור עומדים ב"ברכו" שלפני "יוצר", ושלפני "עלינו לשבח", ושלפני ברכה ראשונה של הקורא בספר תורה, וכן ב"ברכו" שקודם ערבית וסופה, אינו דרך ארץ להיות יושב ביניהם, הלכך ראוי שיעמוד עמם, כי אין קפידא בכך. אבל לא יכרע, כי זה לא מורגש לציבור כל כך (שולי המעיל סימן ו' אות מ"א).

זמן קרית שמע

כב. מותר להתפלל בישיבה שבה מתפללים אחרי סוף זמן קרית שמע, אך יקרא קרית שמע לפני כן (שש"ת תשובה נ"א. ועיין שער"י מוצש"ק נשא התשע"ב).

נענוע בתפלת הלחש

כג. צריך ליוזר מלהתנועע בתפילת שמונה עשרה, וכן הוא מנהגינו, והטעם כי העמידה בלי נענוע גורמת לכוונת הלב. ועוד, ראה בעיניך, הישאל אדם שאלות ממלך בשר ודם וגופו מתנועע כנוע עצי יער מפני רוח.

דרך סלולה

ואף שנהגו בישיבות להתנועע בתפילת הלהש, ישתדל להתפלל בלא להתנועע. ואם רואה שלא מכוון רק בנענוע, יתנועע רק בחתימת הברכות, כמו שיש סוברים, על דרך שכתוב "שמי נחת הוא". ואם לא, יש לו על מה לסמוך גם בכל התפילה, כדאמרינן בסדר הרחמים דיום הכיפורים "דניידי בעידן צלותהון".

אמנם נראה שאין להכחיש, שהנסיון מוכיח שמכוונים דווקא בלא נענוע, אלא שמרוב ההרגל נדמה בהיפך על ידי השינוי, שהרי עם נענוע גם כן אפשר שלא לכוון כלל, וכמו שהמליצו על זה מאמר הפסוק "וירא כל העם וינועו", ואפילו הכי "ויעמדו מרחוק". לפיכך יש להשתדל בכל אופן לעמוד אז באימה ויראה בלא תנועה, וכן מועיל מאוד לכוונה להתפלל מתוך הספר ולא בעל פה כנודע. וכתב בספר בית תפילה בשם המקובלים סגולה שלא יערבבוהו מחשבות זרות בתפילת י"ח, שלא יתנועע אז כלל, ויאמר כל אשר יוכל בנשימה אחת.

נאבל בזמירות וברכות ק"ש ושאר ענייני התפילה, וכן בעת שלומדים, וכן כשאומרים שירות ותושבחות, מתנועעים, ועל זה דרשו הפסוק "כל עצמותי תאמרנה".

פרק ב'

ודרך הנענוע הנהוג הוא לפנים ולאחור, לא לימין ולשמאל] (עו"צ ח"ב סימן מ"ג וח"ג סימן כ"ז, ד"ח ח"ו דף צ"ב וח"ז דף רצ"ט).

פסיעה בסוף תפילת הלחש

כד. יש אומרים שהגומר תפילתו ואדם אחר עומד אחריו בתוך ארבע אמות ומתפלל ועדיין לא גמר, אל יפסע זה שלפניו את הפסיעות, שנמצא כעובר לפני המתפלל. והמנהג ידוע להקל בזה, כיון שהוא צורך תפילה, ולכן לא נהגו שהמשלים תפילתו יסובב פניו לראות אם המתפלל שלאחריו גם כן השלים. ובמקום שלא מכירים מנהגינו להקל בזה, ראוי שיחמיר, בפרט אם יכול לבוא לידי חשד, ו"והייתם נקיים", שלא יוכל להסביר מנהגינו לכל הרואים, או שחושש שאחרים ילמדו ממנו לזלזל בהלכה זו שממילא רופפת היא.

ובאופן שחושש שאם יחמיר ישכח מלפסוע ג' פסיעות בראוי, ויבוא מתוך ההמתנה לשכוח ולהלך, או שיעשה הפסיעות במהירות ובהילות ושלא כהלכה, ראוי לו שלא יחמיר, ויפסע מיד כמנהג (שע"ה סימן ט"ז סעיף י"ט והערה ג"ט, קובץ נחלת אבות ח"ג דף ק"ל, שרש המנהג גליון 6).

דרך סלולה

עניית ברוך הוא וברוך שמו

כה. כשנמצא עם ציבור העונים ברוך הוא וברוך שמו, לא יענה עמהם, אלא אם כן יכוון בו כראוי (הרה"ג אש"א שליט"א בשם מרן שליט"א).

אמירת הקדושה עם השליח ציבור

כו. מנהגינו שהציבור שותקים כשהשליח ציבור מתחיל את הקדושה. ובמקום שהציבור אומרים את תחילת הקדושה ביחד עם השליח ציבור, אף שלפעמים הם שרים וזה לוקח דקה וחצי ויכול לאבד את הריכוז באמצע הקדושה, עדיף לא להגיד איתם, אלא להקשיב, או לעיין בפירושים שבסידור, או להתעמק ולחשוב על המילים. ורק לענות "קדוש" ו"ברוך" ו"וימלוך" [וצריכים להקדים "(לעומתם) משבחים ואומרים"]. ואם רוצה לומר בעצמו הדבר אינו אסור (עו"צ ח"ב סימן ל"ב, שער"י מוצש"ק בראשית התשע"ג. הרה"ג אש"א שליט"א).

מבטא בברכת כהנים

כז. בברכת כהנים העולם היום נוהג שגם אם המקרא אשכנזי או ספרדי, הכהנים אומרים במבטא שלהם

פרק ב'

(שער"י מוצש"ק קרח התשע"ג).

עניית אמן על ברכת הלל בראש חודש

כה. בראש חודש שחרית מנהגינו שקוראים את ההלל בלא ברכה. ומי ששמע אשכנזי מברך על ההלל, יש מחלוקת אם צריך לענות אמן, וראוי לענות בלב ולא להדיא בפה.

וכן אם אומרים לו לעלות להיות שליח ציבור, לא יעלה, או בכל אופן בהלל לא יגיד את הברכה (שש"ת תשובה קפ"ט, קוה"ל "אמירת והוא רחום בשני וחמישי" התשס"ט) ומוצש"ק תולדות התשע"ה.

נפילת פנים

כט. בנפילת פנים, האשכנזים נופלים לצד ימין, ואנחנו לצד שמאל, ויפול כמנהגינו, כי אין ניכר, כי כולם נופלים ומי רואהו. ויזדרז לסיים קצת לפניהם, או לכל הפחות יחד עם רובם.

אך אצל הספרדים שאינם נופלים כלל, יטה אז גופו לצד שמאל, שזהו עיקר נפילת פנים, ותו לא. ובנוסח הבלדי לא יאמר "לפניך אני כורע ומשתחוה ומתחנן", אלא ידלג שתי תיבות "כורע ומשתחוה", ונמצא שאומר "לפניך אני

דרך סלולה

מתחנן", וכן לא יאמר בהמשך כלשון הפסוק "אלהי בשתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך כי עוונותינו רבו וגו'", אלא ידלג ויאמר כך "אלהי בשתי ונכלמתי כי עוונותינו רבו וגו'" (עו"צ ח"ג סימן מ"א, ד"ח ח"ג דף מ"ט, קוה"ל י"ח אלול התשע"א).

ל. תימני הנמצא בישיבה שנוהגים אחר תפילת שמונה עשרה שחרית ומנחה לומר וידוי, ואנחנו (בבלדי) נוהגים ליפול מיד ולומר "לפניך אני כורע", כשהם אומרים הודוי יכול לעיין בפירושים שבסידור או בדינים או להתבונן בעניין הודוי או לפשפש במעשיו, אבל לא יאמר איתם [כי אבותינו תקנו לומר וידוי רק בשני וחמישי ולא בכל יום, כדי שהודוי לא יהיה שגור ורגיל בפה כחוק בל יעבור, ואז אדם לא אומר אותו בכוונה ולא מתעורר], ובעמידה כמותם. וכשהם עונים על "ויעבור", יענה עמהם.

ורק אם יכול ליפול וזה לא מורגש, כגון שיושב בצד או בסוף, שלא נראה שיש לו הנהגה אחרת משל הציבור, זה בסדר, ולא צריך להמתין לציבור עד שישבו. ובאופן הזה, אם הוא נופל, הוא יכול לומר איתם י"ג מידות תוך

פרק ב'

כדי נפילה, וקל וחומר לעמוד לקדיש (עוי"צ ח"ב סימן רע"ג, אורן של חכמים ח"ב סימן מ"א הערה ד', שער"י מוצש"ק ואתחנן התשע"ד).

לא. בימי שני וחמישי נוהגים האשכנזים להקדים תיקון "והוא רחום" לנפילת פנים. ואם הוא יחיד או יחידים, אין ראוי לשנות ממנהגם וליפול בתחילה כמנהגינו [רוב הבלדי וחלק מהשאמי] (עוי"צ ח"ב סימן ער"ד).

קריאת ספר תורה

לב. השומע קריאת התורה במבטא אשכנזי או ספרדי, יוצא ידי חובה אם הוא מבין הלשון שלהם. אבל לכתחילה צריך לשמוע דווקא במבטא תימני, שהוא הנכון והמשובח מכל המבטאים כמפורסם, כי הוא מבחין ומחלק בבירור בין כל האותיות והתנועות, ויש לו ראיות חזקות מדברי חז"ל והקדמונים. וכל שכן בפרשת זכור ופרשת פרה שיש אומרים שקריאתן מדאורייתא (מהרה"כ זצוק"ל בהחזה"ש או"ח סימן קכ"א. שע"ה סימן כ"ב סעיף ל').

לג. מי שמזמינים אותו לעלות לקריאת התורה, יכול

דרך סלולה

לעלות. ואין איסור לומר הברכות אז כמבטאם [ובנוסחתם], ובכלל זה הזכרת ה'. ואם רוצה, יכול לומר לפי מבטאינו.

אבל איני ממליץ על כך, ואדרבה, עדיף להמנע, כדי שלא להתרגל למבטאם המשובש. וכך למדתי מן הנסיון, כי מתוך שהרגיל בבחרותו את לשונו במבטא אחר, גם כשאחרי כן הוא מתפלל וקורא במבטא תימני, אינו מרגיש בשגיאה, וסרבא דלישניה נקיט ואזיל.

ובלאו הכי רצוי להמנע, מצד השינויים שבינינו לבינם בחסירות ויתרות וכדומה [אבל מן הדין אין איסור, כיון שאין זה בית הכנסת שלנו], אך לא באופן שהדבר ניכר [כגון אם הוא כהן או לוי, ואין שם כהן או לוי זולתו] ואינו יכול להתחמק ולתלות זאת בסיבה אחרת, [כמו שיש שאינם עולים כלל מחמת בושה], כדי שלא לזלזל חלילה בכבוד ספר תורה שהוא כשר לפי מסורת דידהו (עו"צ ח"ב סימן נ"ו וח"ג סימן מ' מ"א, שע"ה סימן כ"ג הערה ד', אור ההלכה דף 24 בשולי הגליון אות ח', ד"ח ח"ג דף מ"ט, שער"י מוצש"ק ויצא התשע"ב, ברכת אברהם תפילין דף 22, ויאמר יצחק מס' 3. מרן הגרי"ש

פרק ב'

אלישיב זצוק"ל בד"ח ח"ז דף ס"ב).

לד. מנהגינו שכל הקהל יושבים במשך כל זמני קריאת התורה, ואפילו בעשרת הדברות. ובמקום שכולם עומדים בעשרת הדברות בקריאת התורה, אי אפשר לשבת שמה. וזה יותר מחסרון דרך ארץ, כי נראה ח"ו שהוא מזלזל (קוה"ל "שאלות ותשובות 2" התשס"ט).

ובכל קריאת התורה (לכתחילה) צריך לעמוד כמותם מצד דרך ארץ וכן בכל כיוצא בזה. וכן להיפך, שהציבור נוהג לישב, ולפי מנהג שלנו עומדים. מטעם שאין שום דבר שחייבים לעמוד בו בתפילה חוץ מתפילת שמונה עשרה [וחזרת התפילה ווידוי ו"ויכולו" בליל שבת], ובשאר דברים זה תלוי בחשיבות הנאמר, ובזה חילוק הדעות מה נחשב חשוב, ויש לנהוג לפי המסגרת של התפילה באותו מקום (קוה"ל "שאלות ותשובות 2" התשס"ג).

לה. מנהגינו גם בזמנינו לתרגם הפרשה וההפטרה. ואם מתפלל במקום שאינם נוהגים לתרגם בציבור, לא חל עליו חובת תרגום, היות וציבור זה מנהגם כשיטת הסוברים שבזמנינו אין צריך לתרגם (מרן הגר"ח קנייבסקי

דרך סלולה

שלימ"א מובא בשער"י מוצש"ק מצורע התשע"ד ובד"ח ח"ה דף ק"ו והערה ו').

לו. בעל קורא תימני שקרא בתורה בציבור אישכנוי כמנהגינו והחזירו אותנו, אם זה יגרום מחלוקת עדיף שישמע להם. ואם זה לא יגרום מחלוקת, ורק חושבים שהוא טעה, אין בעיה להמשיך, ויכול להסביר להם אח"כ את המקור שלו (קוה"ל ח' אד"א התשע"א).

לו. מנהג הבלדי לחבר פרשיות "חקת" ו"בלק" ולהפריד "מטות" ו"מסעי", הפך מנהג שאר קהילות ישראל לחבר פרשיות "מטות" ו"מסעי". ויכול לעלות לתורה בברכות (ולקרות בה) במקום בו הוא שוהה כעת, כיון שיום השבת הוא יום המחוייב בקריאה אצל כולם.

והמתפלל בשבת אחת בבית כנסת תימני-בלדי, ובשבת אחרת אצל שאר קהילות, אם מפסיד שמיעת פרשה אחת, טוב לשמוע הפרשה. אך אין זה מעכב, כי קריאת התורה חובת הציבור היא.

ולגבי חיוב שנים מקרא ואחד תרגום, אם הוא כבר קרא "חקת" ו"בלק", ועכשיו הוא נמצא במקום שקוראים "בלק", כיון שהוא כבר קרא זאת, ממילא אין עליו חובה

פרק ב'

להשלים זאת שוב. ובכל אופן, שנים מקרא ואחד תרגום הוא חייב לא להחסיר פרשה (שער"י מוצש"ק קרח התשע"ב ומוצש"ק, שש"ת תשובה קס"ב, קוה"ל "עניינים שונים בקריאת פרשיות התורה" התשס"ט וג' תמוז התשע"ה. הרה"ג אורן צדוק שליט"א באורן של חכמים ח"א סימן י"א).

לח. לכתחילה מהדרים לצאת ידי חובת שיטת יש אומרים שבשלחן ערוך שפרשת "זכור" קריאתה מדאורייתא, אבל מעיקר הדין אנחנו פוסקים שזה דרבנן. ויש בחורי ישיבות שואלים אם לצאת מהישיבה לשמוע קריאה במבטא תימני, וגם בישיבות שקוראים במבטא תימני יש כאלה שרוצים גם ספר תורה תימני, כי יש עניין גם בספר מהודר ע"ש "כתוב זאת זכרון בספר". אבל לפעמים זה לא טוב ועדיף שהבחור ישאר בישיבה מאשר להסתובב, כי אינו חובה אלא רק הידור וחומרא, וצריך לשקול שלא יצא מהחומרא קולא [ע"ד שכתב מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל בדרכי החיים ח"א דף ר"ט] (שער"י מוצש"ק משפטים התשע"ז, ויאמר יצחק מס' 3).

לפ. יש מחלוקת במנהגים בהפטרת שבת הגדול, אם אומרים "וערבה" או הפטרת השבת כמנהג הקדום. וכל

דרך סלולה

מקום לפי מנהגו, כיון שכל עניין ההפטריות זה תלוי במנהג (ויאמר יצחק מס' 1).

קדושת "ובא לציון"

מ. הנמצא במקום שאין אומרים בו "קדוש קדוש וכו'" של "ובא לציון" בקול רם, מחמת מרוצת התפילה, יאמר "קדושת ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו". ולא יכוון את השעה שהקהל אומר "קדוש" ולומר עמהם (שש"ת תשובה פ"ח).

אמירת "עלינו לשבח" עם אשכנזים

מא. מי שמתפלל שחרית עם ציבור אשכנזים, שאומרים "עלינו לשבח" קודם שיר של יום, דלא כמנהגינו שאין אומרים אותו אלא בסוף התפילה ממש, אין צריך לומר עמהם, רק כפי מנהגינו (עו"צ ח"ב סימן פ"ב רע"ח).

חליצת התפילין בראש חודש

מב. הבלדי נוהגים לחלוץ את התפילין בראש חודש אחרי שמשלימים המזמור של יום, לפני שמתחילים המזמור של ראש חודש. וכאשר מתפללים בראש חודש אצל אשכנזים או ספרדים, שנוהגים לחלוץ לפני מוסף

פרק ב'

מי שרוצה לחלוץ את התפילין כמנהגינו, יכול, ואין בזה חסרון דרך ארץ, מפני שאינו ניכר כל כך. ומאידך, מי שרוצה לחלוץ בין קדיש למוסף כמנהגם, גם יכול, ואין לחוש להפסק, שהרי בלאו הכי כולם מפסיקים אז (ברכת אברהם תפילין דף 21).

ענייה אחרי "ברכו" במוסף של שבת ויו"ט

מג. מנהגינו שאין השליח ציבור אומר "ברכו" לפני "עלינו לשבח" במוסף של שבת ויום טוב, ויש קהילות שנוהגים לומר "ברכו". וכיון שאנחנו פוסקים שלא לומר, ראוי לענות "ברוך ה' המבורך וכו'" בלב, ולא להדיא בפה. ומי שענה או שרוצה לענות, יש לו על מה לסמוך. אבל עדיף לצאת ידי חובת כל הדעות, ולענות בלב. ואם הוא שליח ציבור צריך לאמרו, משום דזה מנהג המקום (שער"י מוצש"ק תולדות התשע"ה).

עטיפת טלית במנחה וערבית

מד. הנוהג להתעטף בטלית במנחה וערבית, אינו רשאי לעשות כן במקום שהציבור אינם מתעטפים (ע"פ עוי"צ ח"ב סימן ר"פ וחי"ג סימן ב').

דרך סלולה

אמירת "עלינו לשבח" עם הציבור במנחה

מה. מנהגינו שאין אומרים "עלינו לשבח" אחרי תפילה מנחה. והמתפלל במקום שאומרים "עלינו לשבח", יאמר אז את המזמורים שאנו נוהגים לומר אחרי מנחה. ואין חובה לומר עמהם "עלינו לשבח", כיון דאין ניכר בכך שפורש מן הציבור. ואם הפיץ לומר עמהם, מצד דרך ארץ לומר עם הציבור מה שהם עסוקים בו, ליכא מאן דקפיד. והיינו דוקא ביודע או משער שיכוון כראוי להבין לכל הפחות מה שמוציא בשפתיו, ולכוון בשמות הקדושים כדין. אבל בלאו הכי, עדיף העדרו ממוציאותו, ולמה לו להכניס עצמו לקלקול חנם בדבר שאינו חייב בו רק מצד חומרא לטוב לו ולא חלילה להרע. ובכלל עדיף שלא לומר איתם "עלינו לשבח" זה, כדי לא להכניס את התפילה הזאת לשגרה, כי זה תפילה מאוד מאוד חשובה, ואם אומרים את זה יותר מדאי כבר לא מתייחסים לזה. אלא שישתדל לומר לכל הפחות מקצת ממנו בכוונה הראויה.

ועל כל פנים באמירת "ואנחנו משתחווים וכו'" צריך גם הוא להשתחוות עמהם, כדי שלא ייראה חס ושלום

פרק ב'

ככופר. ודוקא כשכל הקהל אומרים ביחד, אבל כשכל אחד אומר בפני עצמו, זה מקדים וזה מאחר, גם כריעה אין צריך.

אבל העיקר שיאמר את המזמורים שאומרים אחרי מנחה, שהוא יתעסק באיזו תפילה. ולא ידבר ולא ילמד ולא יצא אז חוץ לבית הכנסת, כדי שלא לזלזל בתפילה זו בפניהם, וילמדו ממעשיו, ויגרום להם התרשלות בכוונה (בארות יצחק הלכות סדה"י ס"ק ל"ו, עוי"צ ח"א סימן קע"ג וח"ב סימן ו' פ"ד, שע"ה סימן ט"ו הערה ל"ה וסימן נ' הערה כ"א, קוה"ל "שאלות ותשובות 2" התשס"ג).

להשלים למנחה לאחר צאת הכוכבים

מו. לדידן זמן תפילת מנחה עד צאת הכוכבים. והנמצא בציבור שמתפללים מנחה לאחר צאת הכוכבים, וכבר התפלל, ורק הם צריכים אותו להשלים, יכול להצטרף אליהם להשלים להם, כי הם עושים כר"ת.

ולענות קדושה אין בעיה כי אין איסור לומר קדושה בלילה. והכי הרבה יעשה אותו בניגון פסוק.

ולעניין לענות אמן על הברכות, אם עונה יש לו על מה לסמוך, ובן ראוי לעשות במקרה זה. אבל בכללות הנידון

דרך סלולה

של ענייה על ברכות אלו, עדיף לענות בלב (קוה"ל
"אמירת והוא רחום בשני וחמישי" התשס"ט).

עטיפת טלית בערבית בליל שבת ויו"ט

מזו. מנהגינו בליל שבת ויו"ט להיות עטופים בציצית
במשך כל התפילה. והמתפללים ערבית של שבת
בציבור שאינם מתעטפים בטלית גדול בליל שבת, אין
להם לשנות ממנהג המקום וללבוש טלית כשהם יחידים
ממש (קוה"ל "שאלות ותשובות 2" התשס"ג והתשס"ט).

אמירת הפסוקים בברכת השכיבנו

מת. מנהג הבלדי הפשוט לומר הפסוקים בברכת
השכיבנו. והמתפלל במקום שחותמים "ברוך אתה ה'
שומר וכו'", ולא הספיק לסיים ביחד עם הציבור, ימשיך
עד הסוף. ומותר לענות "אמן יהא שמיה רבה" ואמן על
"דאמירן בעלמא" באמצע על הקדיש שאומר השליח
ציבור. ויזדרז להתפלל מה שיותר עם הציבור, אף על פי
שלא התחיל עמהם. אי נמי יכול לסיים בנוסח "שומר"
(עו"צ ח"ב סימן רפ"ב, שע"ה סימן י"ד סעיף ג', הרה"ג אש"א
והרה"ג נתנאל עומסי שליט"א בשם מרן שליט"א).

פרק ב'

ספירת העומר

מט. מנהגינו לספור ספירת העומר אחרי קדיש תקבל של תפילת ערבית. והמתפלל במקום שסופרים העומר אחרי "עלינו לשבח" יספור איתם (קוה"ל "שכחה או טעות בספירה וכו'" התשס"ט).

נ. צריכים להשים לב, שאנחנו מכוונים ומוציאים ידי חובה את כל הציבור בברכת השליח ציבור "על ספירת העומר". אבל בקהילות אשכנז וספרד נוהגים לברך כל אחד לעצמו לאחר ברכת החזן וספירתו. ומי מאתנו שנמצא איתם, פשוט שצריך גם הוא לברך לעצמו, כי אצלם אין החזן מכוון להוציא אחרים בברכתו. אבל אם יש לו ספק, דהיינו, שהוא דילג יום אחד, שאצלינו אנחנו מרויחים אנשים שיש להם ספיקות, כי הרב מברך ומוציא את כולם ידי חובה, וגם מי שיש לו ספק יצא ידי חובה. אבל בקהל שנוהגים שכל אחד מברך וסופר, ולא סומכים על הברכה של המשמיע, אם יש ספיקות עדיף שיספור כך. כי הברכות לא מעכבות, ואם יגיד את הספירה, הספירה לבד מספיקה (שע"ה סימן צ"ב הערה ה' קוה"ל "חג הפסח באגדה וסדר ספירת העומר" התשס"ט).

דרך סלולה

נא. מנהגינו שאחר הספירה אומר הגדול שבציבור (או חזן בית הכנסת) "הרחמן יחזיר וכו'". ואם מתפלל עם שאר קהילות, שנוהגים לומר אחר ספירת העומר כל הקהל "הרחמן יחזיר וכו'", במקום "ואמרו אמן" יאמר "במהרה בימינו אמן" (הרב ישראל רצאבי שליט"א בבארות ישראל הלכות ספירת העומר ההערה כ', מובא בד"ח ח"ב דף קס"ד).

קריאת שנים מקרא ואחד תרגום

נב. בני הישיבות התימנים נר"ו הנמצאים במסגרת של ישיבה, חושבני כי הם צריכים להתארגן ולהתקבץ בכל ליל שבת, למשל, ולקרוא ביחד שנים מקרא ואחד תרגום, וכן את ההפטרה. לא יועיל שכל אחד יקרא לבדו, כי אם הוא לא יודע לקרוא, לא יהיה מי שיתקן אותו. אלא ללמוד זאת בקבוצה, ומי שיודע יתקן את מי שלא יודע. על ידי כך "איש את אחיו יעזורו". כיון שאחר כך הם מגיעים לבית הכנסת כשהם כבר אברכים, ולבסוף אתה רואה אותם כיצד הם עילגים בקריאתם המשובשת, שבע למעלה ואחת למטה, או להיפך. מרגישים כי הקריאה כבר נהייתה בצורה שאינה

פרק ב'

מתאימה. הלכך נחוץ מאוד ללמוד בצוותא, ויפה שעה אחת קודם (שער"י מוצש"ק בחוקותי התשע"ד, קול קורא מבד"ץ פעולת צדיק).

סליחות בערב ראש חודש

נג בישיבה שנהוג בה לקרוא תהלים וסליחות בכל ערב ראש חודש, לא טוב לפרוש מהם ללמוד, מפני שהשעה צריכה לכך, בפרט בעת כזאת שישראל בצער בכ"מ מכמה צרות רחמנא ליצלן, ובשביל זה הב"ה ירחם עליהם, ויצאו לרוחה, ויתחדש עליהם ראש חודש טוב ומבורך בכל הליכותיהם, אפילו בעסק התורה. ושעת תפילה לבד ושעת לימוד לבד, דכולן צריכות זה לזה (מהרח"כ זצוק"ל בהחווה"ש או"ח סימן ק"ב).

פיוט תרומה הבדילנו בליל הסדר

נד. מנהגינו להוסיף פיוט "תרומה הבדילנו" בקידוש בלילי פסחים. וכשמתארח אצל בני עדות אחרות שאינם נוהגים כן, טוב שיאמר זאת לעצמו קודם לכן או סמוך לאתר מכן [ולא אחרי זמן רב], ועדיף לאתר מכן, דהיינו לאתר שתיית הכוס הראשון. ואם לא יוכל לאמרו כלל,

דרך סלולה

אעפ"כ למי יברך שעשה ניסים, שלא ליכנס בחשש ברכה לבטלה (עו"צ ח"ג סימן קמ"ח אות י"א).

סליחות בה"ב אחרי פסח וסוכות

נה. בישיבה שנהוג בה לומר סליחות בה"ב אחר פסח וסוכות, יכול לומר איתם כמנהגם, ואדרבה, לעיתים טוב הדבר, כגון בעת צרה היא ליעקב וממנה יושע. אבל לפעמים יש צד עדיפות ללמוד אם אפשר בלא שיורגש, או שיצא ללמוד במקום אחר. הלכך, הכל לפי העניין בשיקול הדעת וביראת שמים (עו"צ ח"ב סימן רפ"ח, שער"י מוצש"ק תזו"מ התשע"ז).

תספורת בימי ספירת העומר

נו. בימי ספירת העומר מותר להסתפר לכבוד שבת אף בישיבה. אך דווקא באופני ההיתר לזה בזמן הזה ובמציאות שלנו (כיעויין בשו"ת עולת יצחק ח"ב סימן קכ"ה קב"ו, שער"י מוצש"ק אמור התשע"ד).

מנחת תעניות

נז. במקום שאין מניחים תפילין במנחה של תעניות, ימנע מלהניחם (עו"צ ח"ג סימן ר"ב, ד"ח ח"ו דף כ'. ועי"ש

פרק ב'

דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל).

נח. תימני הנמצא בציבור אשכנזי והעלוהו למפטיר במנחת תעניות, לא יסרב, אלא יעלה ויברך ויפטיר, מטעם שאינו ברכה לבטלה, דאינו אומר "וצונו", אלא הברכות הם ברכות שבה והודאה (מועדי ה' בין המצרים ות"ב דף ל'. ועיין בעץ חיים למהרי"ץ).

מנהגי אבילות בימי בין המצרים

נט. יש להמנע מללכת לחתונה ובר מצוה בימי בין המצרים, ואם מי שנוהג לעשותם אז הזמינו, אם אפשר להתחמק, יתחמק. ואם לא, יכול להכנס זמן קצר ולומר מזל-טוב וכיוצא, אבל לא ישתתף בשמחה (קוה"ל "הלכות ג' השבועות" התשס"ט).

ס. בחורים תימנים הלומדים יחד עם בחורים מבני אשכנז, מותרים [לנוהגים כן] להתגלח ולהסתפר בימי בין המצרים עד זמן מנהגם, ואין לחשוש משום לא תתגודדו. ואף מותר לאשכנזי לספרם (מועדי ה' שם דף י"א).

סא. בקהילות תימן לא נתקבל מנהג שאר קהילות ישראל שלא לאכול בשר בתשעת הימים שמן ראש

דרך סלולה

חודש אב עד לאחר תשעה באב, ואפילו בשבוע שחל בו תשעה באב אין נמנעים אפילו מאכילת בשר בהמה, זולת בסעודה המפסקת כדינא דתלמודא. וגם בישיבה מותר לאכול בשר אם יש לו, כמנהג אבותינו, כדי שלא לפרוץ את גדרי המסורות והמנהגים. אך ודאי שאין עניין לבשל לכתחילה, וכך אין להפגין ולהבליט את זה (שער"י מוצש"ק מסעי התשע"ב ודברים התשע"ג ועקב התשע"ו).

אשמורות בימים נוראים

סב. מי שאינו יכול לקום לאשמורות, כגון בחורים שבישיבותיהם מתחילים לומר סליחות רק ביום ראשון שבשבוע שלפני ראש השנה, יכולים לומר כל היום, חוץ מהחצי הראשון של הלילה, ואפילו במוצאי שבת. אבל מכל מקום עדיף לומר באשמורת הבוקר, כדי שתעלה תפילתם ותתקבל בכללות תפילות ישראל דנפישו זכותיהו, וסמך לזה, "הן אל, כביר לא ימאס", וגם כן יוצלחו בזה בעסק התורה ולא ייעפו, ויתקיים בהם "יעלו אבר כנשרים וגו'".

ולרגל הקושי יש לתפוס העיקר, דהיינו לומר לכל הפחות את י"ב אלפא ביתא של האשמורות (הרשומים בהקדמת

פרק ב'

מהרי"ץ לאשמורות), וזה אינו נמשך אלא כעשרים דקות בממוצע (מהרח"ב זצוק"ל בהחזה"ש או"ח סימן קע"ו. עוי"צ ח"ב סימן קל"ג, שער"י מוצש"ק נצבים התשע"ג).

סג. הלומד בישיבה אשכנזית, ביום שאומרים שם סליחות עדיף לומר נוסח אשמורות שלנו. הדא, כי של האשכנזים על רוב אינם יודעים מה שחים, כי הלשון עמוקה וקשה מאוד להבין, מה שאין כן פיוטי הספרדים והתימנים שהם לשון צחה ומובן לכל. ותו, כדי שלא להשתבש במנהגים ובמבטא, כפי שהנסיון מורה, שהמתרגלים בנוסח אשכנז, ממשיכים כך אפילו כשהם שלא במסגרת הישיבה (עוי"צ ח"ב סימן קל"ד).

עמידה בי"ג מידות בסליחות [וכדומה]

סד. לא נהגו אבותינו לעמוד באמירת שלוש עשרה מידות כלל ועיקר. ומכל מקום, אם מנהג המקום לעמוד, לא ישבו מיעוט בפניהם, אלא או שיעמדו או שיצאו מן המקום (שער"י מוצש"ק כי תצא התשע"ה. הרה"ג אורן צדוק שליט"א באוש"ח ח"ב סימן מ"א).

דרך סלולה

עמידה בתפילה על הפרנסה

סה. בתפילה על הפרנסה אין הציבור צריכים לעמוד. ובמקום שנוהגים לעמוד לא מתאים לשבת, אלא אם כן נמצא במקום צדדי (שער"י מוצש"ק נצבים התשע"ב).

שמיעת תקיעת שופר

סו. לכתחילה צריך להשתדל לשמוע תקיעת שופר לפי מסורת שלנו, אך לא מעכב בדיעבד (שער"י מוצש"ק נצבים התשע"ג. הגר"ש קורח שליט"א בערי"ש מהדו"ק ח"א דף קע"ז, הגרע"ז בסיס שליט"א בהסכמתו לשת"ז השלם כרך א' בשם מרנן הגרי"ש כהנמן והגרא"מ שך זצוק"ל. וכ"ד מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. הרה"ג אש"א שליט"א).

תפילת מוסף בראש השנה

סז. המתפלל תפילת מוסף בראש השנה במקום שמנהגם להתפלל תחילה בלחש (והוא בלדי או חלק מהשאמי, שנוהגים להתפלל אז תפילה אחת), יעמוד איתם כדי שלא יהא ניכר שינוי, אך לא יאמר אז כלום, ויעיין בפירושים או דינים שבסדור וכיוצא בזה, וכשיתחיל השליח ציבור החזרה יתחיל עמו, שאז שפיר

פרק ב'

דמי לומר תשע ברכות. ויסמוך על דעת האומרים שבאופן זה נחשב תפילה בציבור הגם שאין עשרה מתפללים עימו. כי אף לדעת הסוברים שאין תפילה עם חזרת השליח ציבור נחשבת תפילה בציבור, מכל מקום בנידון דידן הכי עדיף, מאשר ליכנס בחשש ברכות לבטלה (כיעויין בעץ חיים למהרי"ץ וצוק"ל).

אבל אין לומר שיתפלל עם הציבור ויאמר רק ברכת מלכות וחתימתה, וזכרונות ושופרות יאמר בלא חתימתו, או על כל פנים בהרהור, שאז שפיר לגאונים שבע ברכות. כי לאידך גיסא, להסוברים שהן תשע, נכנס בחשש ברכות לבטלה. הלכך שב ואל תעשה עדיף (עוי"צ ח"ג סימן קס"ה).

[ומנהגינו שלא אומרים כל נוסח הקדושה עם השליח ציבור. אמנם ראוי שיאמר (שע"ה סימן נ' הערה ל"ה, מועדי ה' ימים נוראים דף מ'').]

אמירת י"ג מידות בליל שני של ר"ה

סת. במקום שאומרים י"ג מידות בליל שני של ראש השנה, עדיף לא לענות איתם, כיון שעל פי הקבלה אמירת י"ג מידות בלילה הוא דבר רע ומר. וגם מצד

דרך סלולה

הפשט, הרי בלאו הכי יש אומרים כי לא הייבים לענות עם הציבור י"ג מדות, כי לדעתם אין זה נחשב דבר שבקדושה. לכן עדיף שלא לענות (שער"י מוצש"ק עקב התשע"ב, קוה"ל י"ח אלול התשע"א).

נוסח "ובכן יתקדש" בעשי"ת

סט. מנהג הבלדי שאומרים "ובכן יתקדש" בכל עשרת ימי תשובה. ואם מסתפק שאם יאמר נוסח "ובכן יתקדש" יתכן שיפסיד הקדושה, אין לו לדלגו. אך אם יודע שודאי יפסיד הקדושה, כי הדבר גם תלוי במנהגי המקומות, עדיף לדלגו. והדבר המעכב הוא רק עניין אמירת "המלך הקדוש" אבל ראוי שיאמר לפחות את הסיום "ונאמר ויגבה י"י צבאות במשפט וכו'", (שע"ה סימן ק"י הערה ו'), שער"י מוצש"ק האזינו התשע"ה).

כריעה בסדר העבודה

ע. המנהג הפשוט בתימן שלא נופלים על הפנים בסדר העבודה ביוה"כ. ואם מתפלל במקום שנוהגים ליפול על פניהם, צריך הוא ליפול על פניו ביחד עם הציבור, כיון שהטעם שנוהגים שלא ליפול הוא אינו מחמת שיש

פרק ב'

איסור בכריעה, אלא משום דס"ל שאין צורך בדבר (ת"ח הי"ו בנחלת אבות ח"ה דף רצ"ג).

ברכת "לישב בסוכה"

עא. מנהג הבלדי וכן הרבה מהשאמי שמברכים "לישב בסוכה" בכל פעם שנכנסים ומקיימים מצות ישיבה בסוכה. ומי שמגיע לסוכה שלא מברכים שם בכל פעם כמנהגינו, יברך. וגם מי שלא נוהג לברך, יכול לענות אמן (ויאמר יצחק מס' 33).

הדלקת נרות חנוכה

עב. בחורי הישיבות הלנים בפנימיה אין צריכים להדליק נרות חנוכה כלל, כי הם נחשבים סמוכים על שלחן הוריהם, ויוצאים ידי חובתם בכך.

והנמצא בישיבה אשכנזית, שהם נוהגים ופוסקים להדליק כל אחד ואחד, יכול להדליק בלי ברכה [ולגבי ברכת "שהחיינו" בלילה הראשון, יש סוברים שצריך לברך, ולפיכך יברך רק בהרהור, או שישמע מאחר ויתכוון לצאת ידי חובה]. אבל טוב יותר שישתתף בפרוטה עם בחור אשכנזי, אשר בלאו הכי הוא מדליק

דרך סלולה

ומברך. ושוב שיגביה השמן והפתילות לקנות בהם חלק, או שיזכה לו על ידי אחר [ואין חובה לעמוד סמוך לו בעת הברכה, אבל כדאי ורצוי].

ומקום ההדלקה, במקום האכילה, אם יש שם פרסומי ניסא לרשות הרבים. [ומקום האכילה, מסתבר שצריך סעודות עיקריות, דהיינו בקר צהריים וערב, או אחת מהן בצירוף ארוחת בקר]. ואם לאו, ידליק במקום לינה בחלון החדר אם יש כנגדו דירות. ואם לא, ידליק בפתח שיש בו הכי הרבה פרסומי ניסא (שער"י מוצש"ק וישלח התשע"ז, ברכת אברהם חנוכה וציצית דף 8).

משפט "חנוכה שמח"

עג. מי שאומר לנו "חנוכה שמח", וכיוצא בזה ברכות חדשות כגון "צהריים טובים" "יום טוב" וכדומה, אי אפשר לא לענות, אין זו דרך המוסר. אך אין אנו עונים לו באותה המטבע [שיהיה גדר וחיץ שלא להיגרר אחר דברים זרים ביודעים ובלא יודעים, כי זה בא מאומות העולם], אלא סתם "וגם לכם" וכדומה (שער"י מוצש"ק מקץ התשע"ד, קוה"ל "דרשה" ו"פסח" התשס"ט. ועיין בשו"ת עולת יצחק ח"ג סימן קנ"א).

פרק ב'

שמיעת קריאת המגילה

עד. בחורים תימנים הלומדים בישיבה של אשכנזים [וספרדים], לכתחילה יש לשמוע קריאת המגילה במבטא שלהם. ואם יש צורך [כגון שהמניין של תימנים הוא מניין של בעלי בתים], יכולים להשאר בישיבה (מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בד"ח ח"ז דף כ"א כ"ב).

זמן סעודת פורים

עה. מנהגינו לעשות את סעודת פורים לפני הצהריים. ואם עושה את סעודת פורים במקום שעושים את סעודת היום לאחר הצות היום, יעשה פעמיים, בבקר לעצמו, ואחר כך יאכל גם שם (שש"ת תשובה רל"א, מועדי ה' פורים דף כ"א).

ברכת תפילת הדרך

עו. אדם יכול להוציא את חבירו כאשר הוא לא מזכיר בברכה שם ומלכות, כגון תפילת הדרך, אם אנחנו נוסעים עם ספרדים או אשכנזים, אנחנו יכולים לומר תפילת הדרך בלא שם ומלכות, ולכוון להוציא אותם אם הם לא יודעים את הנוסח. אבל עדיף שכל אחד יאמר

דרך סלולה

לעצמו (שער"י תולדות התשע"ב).

עז. מי שאומר תפילת הדרך עם שם ומלכות, שלדידן זה ברכה לבטלה, עדיף לענות אמן בליבו (שם).

ניגון בגיטרה בבין הזמנים

עח. ישנם בחורי ישיבות שבתקופת בין הזמנים הם מנגנים על גיטרה. וצריכים לדעת שרק לפי הרמ"א יש אומרים שהדבר מותר, בגלל שהדבר אינו דבר קבוע, ואולי על היתר זה מסתמכים הבחורים האשכנזים. אולם על פי הרמב"ם ומרן הדבר אסור, גזירה זכר לחרבן (שער"י מוצש"ק ויגש התשע"א, כמובא בשירה כשרה דף כ' כ"ד).

צורת האכילה

עט. המנהג בתימן להחזיק את המאכל ביד ימין במשך כל האכילה, ובדרך כלל מחזיקים אותו בשלש אצבעות בלבד, כי בחמש אצבעות נראה גרגרנות. והבשר ג"כ מנהגינו לאכול באצבעות. ותרבות האכילה המקובלת בזמנינו כאן לאכול במזלג וסכין מקורה הקדום מבני יון. אך נראה שאין קפידא לאכול כמותם, על כל פנים בפניהם, כי זה דרך נקיות שלא לטנף את הידיים ולהצטרך לקנחם (שע"ה סימן ל"ו הערה ו').

פרק ב'

אכילת בשר ללא חליטה

פ. בחורים הלומדים ואוכלים בישיבות, שאין נוהגים שם לחלוט, יש להקל בזה, ויכולים לאכול (עוי"צ ח"א סימן צ"ג וח"ג סימן ר"ד, שע"ה סימן קל"א סעיף י"ד והערה י"ג, שערי"י מוצש"ק ראה התשע"ג. מרנן הגרש"ז אורבך זצוק"ל [מובא בשע"ה שם ובאור ההלכה דף 21 בשולי הגליון אות ב' והגרי"ש אלישיב זצוק"ל [המובא בד"ח ח"ה דף רכ"ה], וכן שמעתי מהגר"ש בעדאני שליט"א).

אכילת בשר

פא. המתארחים אצל חבריהם או קרוביהם, אין איסור לאכול אצלם בשר, אף על פי שיודעים בהם שאינם לוקחים בשר-חלק ("גלאט" בלשון אשכנז) כדעת מרן הבית יוסף (שע"ה סימן קכ"ו סעיף ה').

דרך סלולה

פרק ג'

הלכות לבהורים

שירים בבקר

א. מצוי בחלק מהישיבות שמעירים את הבהורים לתפילה בבקר בהשמעת כלי נגינה, וראוי להמנע מכך (שש"ת תשובה ל"ח).

סידור המיטה בבקר

ב. בחורי ישיבות, שאצלם סידור המיטה שייך לענייני דרך ארץ, שלא להותיר את המיטה לא מסודרת, אינה מלאכה, ומותר לפני התפילה. אבל בבית, מכיון שאין מקפידים על כך מיד בשעת הקימה, שכן מי יכנס ויראה זאת, לא חשיב ענייני דרך ארץ, ואסור לפני התפילה

פרק ג'

(שם תשובה ל"ט).

הנחת תפילין דר"ת

ג. בחור הרוצה להחמיר ממידת חסידות ולהניח תפילין דר"ת, יכול להניחם, באופן שאין חשש יוהרא [במקום שמניחים וכדומה] (שש"ת תשובה ל"ד).

שליח ציבור

ד. אין ממנים לשליח ציבור קבוע אלא מי שנתמלא זקנו. אך באקראי בעלמא, כל שהוא בן שלש עשרה שנה ויום אחד והביא שתי שערות, מן הדין יכול להיות שליח ציבור (ועיין בהלכה שאחר הלכה זו).

ונראה פשוט מהסברא, דבציבור שכולם לא נתמלא זקנם, שרי להיות שליח ציבור קבוע אחד מהם שלא נתמלא זקנו, דכיון שהטעם מפני כבוד הציבור, אם כן בציבור זה לא שייך האיי טעמא. ואפשר דעל סברא זו סומכים בזמנינו בישיבות הקטנות שאין מקפידין על זה. ואף שיש איזה יחידים שמצטרפים להתפלל עמהם והם נתמלא זקנם, מכל מקום כיון דעיקר ורוב הציבור לא נתמלא זקנם, והשאר טפלים אליהם, תו ליכא טעמא

דרך סלולה

דכבוד הציבור. ויכולים לעלות אף למוסף (שע"ה סימן י"ג סעיף י' והערה ל"ח, שש"ת תשובה מ"ז).

ה. המנהג פשוט אצלינו בקהילות תימן שאין מעמידים כלל רווק להיות שליח ציבור אפילו בשחרית ומנחה דחול. ואפילו בערב שבת, וכל שכן בשבת, ואין צריך לומר מוסף שהיא תפילה נוספת מיוחדת ליום שבת קודש. וימים נוראים חמיר טפי.

ואין חילוק אם עושה זאת בדרך עראי ורק פעם אחת, אי נמי מצד שהוא על ידי קניה.

ורק בשעת הדוחק או מחמת סיבה מוכרחת, אפשר להקל בדבר. ולכן בדורינו זה שאין רגילות לבני הישיבות להתפלל מידי יום בבתי כנסת תימניים, אלא בישיבות הקדושות, ואף בשבתות בדרך כלל נמצאים בישיבות, ואינם מגיעים לבתיהם אלא לעיתים רחוקות, יש מקום להקל להעלותם, לפי שיש בכך חשיבות רבה שיתרגלו לעלות ולהתפלל כפי מנהגינו, כי העולה כשליח ציבור חייב לדקדק יותר בקריאתו ותפילתו. ומתוך זה ירגילו את לשונם בצורה מדוקדקת טפי. וכן גם ערבית בליל שבת. ושחרית בשבת ובפרט מוסף, לא

פרק ג'

נראה. וכדי שלא לפרוץ גדר, לקבוע שבעוד כשנתיים ידונו בעניין שוב אם להמשיך.

ודווקא בתפילות עצמן נהגו להקפיד, אבל בפיוטים וסליחות וכדומה, לית לן בה (שע"ה סימן י"ח, עוי"צ ח"ג סימן י"ח י"ט ק"א, ד"ח ח"ב דף ל"ד, ויאמר יצחק מס' 2).

נעימת התפילות

ו. אין נכון מה שיש מאיתנו בדורינו שהחליפו נעימת התפילות לאמרן כמו שהאשכנזים אומרים. ויש מהם טוענים שזהו ניגון בני הישיבות, וזה אינו, אלא הוא ניגון האשכנזים בכללם. ומה טוב שיחזרו למסורת אבותינו אשר יסודתה בהררי קודש ממקור ישראל מימי קדם. אכן, בודאי ראוי לנו לומר את הניגון שלנו, הניגון התימני, שהוא זך וטהור (לא נלקח מאומות העולם), באריכות ובמיתון לצורך הכוונה. גם את הברכות שלפני ואחרי ק"ש, וכל כיוצא בזה, רצוי ששלוחי ציבור תימנים בני תורה, יאמרו בהטעמה והאריכות, ולא למלמל את המילים (שולי המעיל סימן ו' אות י"ט, שער"י מוצש"ק חקת ובלק התשע"ג).

דרך סלולה

אמירת "שמע ישראל" מיד בסיום הברכה

ז. המנהג בקהילותינו שפותחים כל הקהל ואומרים "שמע ישראל וגו'" מיד כשמסיים השליח ציבור ברכת אהבת עולם, שחרית וערבית, ואינם ממתנינים בינתיים כלום. ואף שנוהגים בישיבות האשכנזים להמתין כמה שניות בינתיים לכוון לקיים מצות קרית שמע, אין צורך וגם אינו ראוי לשנות את המנהג שאין מפסיקים בשתיקה בנתיים, אלא צריך לכוון אז במהירות לצאת ידי חובה סמוך לסיום הברכה, ולהתחיל מיד שמע ישראל. אי נמי לכוון זאת סמוך לסיום חתימת ברכת אהבת עולם (עו"צ ח"ג סימן כ"ג).

"מודים דרבנן" בלחש

ח. מנהגינו שהשליח ציבור אומר "מודים דרבנן" בקול רם כדרכו, והציבור בלחש ממש. ויש מהציבור משנים ואומרים בקול. ותימה עליהם, מדוע ילפי מקלקלתא ולא מתקנתא, ולמה הם נגררים אחר מנהגי קהילות אחרות בבלי דעת. ופשיטא שצריך להחזירם למנהג אבותינו הנכון אם אפשר בלא מחלוקת.

פרק ג'

ומה שמוענים בכל כי האי גוונא שכך ראוי להם לעשות, מאחר שזהו מנהג הישיבות, זה אינו, שהרי כך נוהגים האשכנזים גם בבתי הכנסת של המוני העם, ואינו עניין מיוחד לישיבות (פעולת צדיק גליון 32).

נשיאת כפיים

ט. כהן, משהביא שתי שערות נושא כפיו אפילו בפני עצמו. ודוקא באקראי ולא בקביעות, עד שיתמלא זקנו, שאז נושא כפיו בקבע אפילו הוא פנוי. וכל שהגיע לכלל שנים שראוי להתמלאות זקנו, אף על פי שלא נתמלא זקנו, קרינן ביה נתמלא זקנו, והיינו כבן עשרים או כבן שמונה עשרה שנה, וכבר התחיל זקנו לצמוח מעט. ונראה, שציבור של בחורים שרובם כולם לא נתמלא זקנם, כמו שמצוי בישיבות, נושאים הכהנים כפיהם בקביעות, אף על פי שלא נתמלא זקנם (שע"ה סימן כ' סעיף כ"ד).

חזן [מוציא ס"ת]

י. אעפ"י שאין שום איסור מצד ההלכה, מכל מקום המנהג המקובל בדרך כלל שאין רווק קם להוציא ס"ת,

דרך סלולה

מפני שאין כבוד הציבור בכך. אבל כדי להרגיל את הצעירים לחזנות, מצוי שאחרי שעלו וקראו כמה מברכים מבקש החזן מפלוני אלמוני שיקום לסייע לו, ואז הוא קם במקומו (עו"צ ח"ג סימן נ"ז).

אמירת פיוט בר יוחאי

יא. מן הראוי היה שאחד מן התלמידי חכמים או הזקנים שבבית הכנסת יאמר פיוט בר יוחאי, הן מצד רום מעלתו של פיוט זה, הן מצד מה שנאמר "נגד זקניו כבוד", וכפי הנהוג מקדמת דנא. אבל מצוי כיום שראשי הקהל רואים איזו סיבה המצריכה שאחד מן הבהורים [או אפילו ילד קטן] יאמרנו, בפרט כדי לחנכם ולהרגילם מגירסא דינקותא, ואין בזה קפידא ולא שום חשש מצד ההלכה, אדרבה לשבת. שאם אין גדיים, אין תיישים. וצריך שישנן אותו מעיקרא הדק היטב, במבטא נכון ובנעימה הראויה, תוך אמוני עם סגולה צאן קדושים (עו"צ ח"ג סימן צ"ט).

עשרה ראשונים בלימוד תורה

יב. הסברא נותנת שיש עניין של עשרה ראשונים

פרק ג'

בלימוד התורה, כגון לבוא מוקדם לסדר בישיבה, ואין חילוק מתפילה, וכן נראה מכמה מאמרי חז"ל שהזכירו מעלת ההשכמה לבית הכנסת ולבית המדרש (ד"ח ח"ב דף צ"ה).

אופן לימוד שלחן ערוך

יג. בחור ישיבה, עם איזה מפרש ילמד שלחן ערוך. הנה כל הספרים המפורסמים טובים, אלא שלכל אחד מהם יש מעלה ותועלת שאין בשני. והיינו, במשנה ברורה ההלכה מבוארת ומפורשת יפה. בכף החיים היקף יותר מהפוסקים, ותוספת נופך מן המקובלים. ובשתילי זיתים מושמט הרמ"א כשחולק על מרן, וכשאינו אנו נוהגים כמותו, וגם עומד בפירושו על הרבה מהמנהגים שלנו [ואמנם להשלמת המנהגים וידיעתם בעיון, צריך ללמוד בספרי מהרי"ץ, וברוך ה' זכה דורינו ורוב ספרי מהרי"ץ ותורתו כתובים וערוכים בטוב טעם עם מפתחות מפורטים באופן שאפשר לעיין בהם תוך כדי לימוד הש"ע]. והדרך הממוצעת, ללמוד עם משנ"ב ואח"כ לעיין בשתילי זיתים [ושלחן ערוך המקוצר. וכן יש את הספר אור ההלכה על סדר הש"ע ומשנ"ב], ונמצאת

דרך סלולה

מרויח הרבה (ד"ח ח"ו דף נ"ה).

אמירת קדיש לאחר שיעורים וסדרים

יד. בישיבות הקדושות, אחרי השיעורים של ראשי הישיבות והרבנים מגידי השיעורים, או שיחות מוסר מפי המשגיח, יש לומר קדיש, ואף אם מיד הם מתפללים. וכל זה, אם השיעור הוא בבית המדרש, דהיינו, באותו מקום בו הם מתפללים, אבל אם הם עוברים למקום אחר, כגון לבית המדרש להתפלל, ושואלים את הרב שאלות עד למחויץ לחדר שיעורים, יכול להיות שלא צריך לומר קדיש, כי יש בכך בעיה צדדית.

ולאחר הסדר, כיון שאין לנו מנהג בזה ידוע במסורת כי סדר הלימוד בחברותות לא היה מקובל אצלנו, ומאידך ישנו ספק האם חיוב הקדיש הוא דווקא כשלומדים כל העשרה ביחד או אף אם לומדים בחברותות או ביחידות, לכן לא יאמרו (שש"ת תשובה ק"ב, שער"י מוצש"ק שמות התשע"ז).

זמן תפילת מנחה

טו. מה שסומכים האידנא בישיבות להתפלל תפילת

פרק ג'

מנחה מיד לאחר שש שעות ומחצה כדי שלא להפסיק רציפות הלימוד במחצית השניה של היום, הוא משום שנחשב שעת הרוחק (שע"ה סימן נ' הערה ד').

כובע וחליפה בתפילות

טז. הידור מצוה להתפלל [(גם) תפילות מנחה וערבית] במגבעת וחליפה [או להתעטף בטלית] ויש להדר בכך, אף כי מעיקר הדין אין חובה להתפלל עם מגבעת וחליפה, ואפילו שלח ציבור אין חייב בכך.

אמנם, עדיף להתפלל בציבור אף ללא מגבעת [כגון שרואה שהציבור עומדים כבר להתפלל, ואין לו שם מגבעת וחליפה], מאשר להתפלל ביחידות עם כובע וחליפה, [ומנהג בני הישיבות האידנא, שלובשים מגבעת וחליפה בעת צאתם לרחובה של עיר, וקל וחומר בעת התפילה] (עו"צ ח"ג סימן ל"ו).

השתמשות בבני הישיבות

יז. בני ישיבות ואברכים, יכולים לשמש זה לזה, כגון להכין תה. ויגישו בינם לבין עצמם. ולא אסרו לשמש אלא למי שאינו שונה הלכות ותלמוד (עו"צ ח"ג סימן צ').

דרך סלולה

אכילה תחת כיפת השמים

יח. בישיבה שמתחם הישיבה מוקף כולו במחיצות [ויש בו כמה בניינים, של פנימיה וחדר אוכל וכו'], לא נחשב שינוי מקום כשיוצא תחת כיפת השמים (ד"ח ח"ב דף ל"ו).

שש שעות אחרי ארוחה בשרית

יט. בחור האוכל בישיבה ארוחת צהרים בשרית, וארוחת הערב הינה חלבית, וכיון שאותו בחור סיים מאוחר את ארוחת הצהרים לא עברו שש שעות אלא חמש שעות וחצי, אין להקל אלא בשעת הדוחק. ובשעת הדוחק אפילו בבשר בהמה אפשר להקל (שע"ה סימן קל"ו הערה כ"ב, ד"ח ח"ד דף צ"ד).

זימון

כ. בישיבה, שבזמן האוכל כל אחד בא בזמן אחר, אם לא יתחילו או יגמרו ביחד, לא יזמנו (שש"ת תשובה קי"ד).

ברכת האורח בישיבה

כא. אם הישיבה והסעודה הם מכספו של אותו אדם, ודאי מסתברא שאין לחלק בין ביתו עצמו או שמקדישו לציבור, וצריך לברך ברכת האורח. אלא שאין זה מצוי,

פרק ג'

רק שהוא מנהל ענייני כספים המתקבצים מכאן ומשם. ומסתברא דלאו דווקא כשבעל הבית אוכל עמו בסעודה, ואפילו אינו נמצא כלל בשעת ברכת המזון, מאחר דבכל גוונא שייכה ברכה זו, ואף שאוכלים שם בקביעות בכל יום ויום, כי הדעת נותנת שתקנת ברכה זו על החסד שעושה עמו ליתן לו מזוננו, מהשתא מה לי פעם אחת מה לי פעמים רבות. ואדרבה. אלא כדי שלא להטריח בכל פעם, סגי לומר הנוסח העיקרי שהוא בקיצור: "יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה, ולא יכלם לחיי העולם הבא". (עו"צ ח"א סימן מ"ד).

ברכת האורח בבית

כב. בן ישיבה הנמצא בה רוב זמנו, כשמגיע לביתו לא צריך לברך ברכת האורח, ויכול לומר בקצרה (כמבואר בהלכה הקודמת) (שש"ת תשובה קי"ג).

הדלקת נרות שבת

כג. בחורי ישיבה שסועדים כולם בחדר האוכל, כולם יוצאים ידי חובת הדלקת נר שבת על ידי הדלקת הממונה מטעם הישיבה, ואינם צריכים עוד להדליק גם

דרך סלולה

בחדרי השינה כל שאינם חשוכים (הרה"ג משה רצאבי שליט"א באהל שרה דף מ"ט).

לימוד ליל שבועות

כד. אפילו בני הישיבות צריכים ללמוד בליל שבועות התנ"ך והמשניות, ולא יעסקו אז בלימוד גמרא ופוסקים, אלא אם כן נשאר פנאי, ובפרט בזמנינו שנתרחקו כל כך מלימוד המקרא עד שרבים מבני הישיבות אינם יודעים דברים פשוטים, יהיה תועלת לקנות להם קצת בקיאות בתנ"ך על ידי לימוד זה. וגם הלימוד הזוהר הקדוש תועלתו מרובה לזכך הנשמה כידוע, אלא שלימוד הזוה"ק לא חייב.

רק לצערינו כנראה שהיום בדור שלנו יש קצת דברים בבחינת עת לעשות לה' הפירו תורתך. אבל אני חושב שאם ירצו ויתאמצו יש דברים שצריך לתקן ולשנות אותם (עו"צ ח"ב סימן ו', שע"ה סימן נ"ז סעיף ב', קוה"ל "אבלות בספירה וכו'" ו"חשיבות חג השבועות וכו'" התשס"ט).

לימוד ליל הושענא רבה

כה. גם בני הישיבות צריכים ללמוד בליל הושענא רבה

פרק ג'

כל ספר דברים, ומפרשת "בראשית" עד "אשר ברא אלהים לעשות". ולא יעסקו אז בלימוד גמרא ופוסקים, אלא אם כן נשאר פנאי (שע"ה סימן קי"ט סעיף א').

הדלקת נרות חנוכה

כו. מנהג הישיבות ולומדי בתי המדרשות מאז ומקדם להפסיק מלימודם להדליק נרות חנוכה בזמן, וזוהי שעת רצון להאיר אור התורה והמצוות ולהתעלות ברוחניות. וראוי לשנות שעות הקבועות ללימוד בישיבות להשלים החסר. ועל כל פנים ברור שדין ביטול תורה לא נשתנה בחנוכה משאר ימות השנה. ואדרבה, ראוי להשתדל יותר כש"כ החת"ס (שרש המנהג גליון ב').

משלוח מנות

כז. המנהג שהבנים הסמוכים על שלחן אביהם סומכים על משלוח מנות של אביהם (שע"ה סימן קכ"ג סעיף ד').

הרמת טלפון באמצע הלימוד

כח. מי שעוסק בתורה בבית המדרש, ויש טלפון מצלצל על יד בית המדרש, אם אי אחרים שאינם לומדים אז הנמצאים שם שיכולים להרים הטלפון, ירים הוא, וגם אם יש עוד לומדים בבית מהדרש.

דרך סלולה

אבל אם בחן עצמו שזה מסיח דעתו ומפריע לו אח"כ בלימודו על אף השתדלותו, פטור מהמצוה אפילו שאינה יכולה להעשות על ידי אחרים (עו"צ ח"ב סימן ר"ד).

הפרשת מעשר כספים

כט. הפרשת מעשר כספים הוא מכל מה שמרויח האדם. וה"ה ללומדי תורה המקבלים תמיכה מבית המדרש שהם לומדים בו, וכל כיוצא באלו.

וגם מי שמקבל כסף במתנה לקנות בו דבר מסויים לעצמו, צריך להפריש מזה מעשר, כי הנותן לא מקפיד על זה כל כך. ואם לא יספיק הכסף לקנות בו דבר המסויים שניתן לו הכסף לצרכו אם יפריש המעשר, ירשמהו בפנקסו לחובו (בל"ג), ובמשך הזמן יפרענו. ואם לא הקנו לו את הכסף, אפילו ששלחו אותו לקנות את הדבר, אין צריך לעשר, כיון שאין הכסף שלו. ויש אומרים שגם משהו כסף צריך לעשר (שע"ה סימן קס"ט סעיף י"ג).

צורת תספורת

ל. לא יגדל שער ראשו יותר מדאי כמו הגוים דרך שחין וגאווה, ולא יגלחנו מהצדדים ויניח שער באמצע הראש, ולא יגלח כלפי הפנים ויגדל פרע כלפי העורף, וגם לא בהיפך, דהיינו שלא יגלח מלאחריו ויניח השער שמלפניו. ורבים נכשלים בזה בזמנינו, ובפרט הבחורים,

פרק ג'

ומצוה ללמדם ולמנעם. ואותם שמגדלים שערות ארוכות כלפי הפנים, אסור מהאיי טעמא שהוא מנהג גויי אירופה ונרוריהם. ולא עוד אלא שהם מסרקים ומסלסלים בשערם זה כבתולות ליופי ולקישוט, וזהו מדרכי היצר הרע לגבי הבחורים. וסימנא מילתא היא, שמכנים לזה כיום בשם "בלורית", אף על פי שאין זו הבלורית שדברו בה חז"ל, אלא ללמדך שדינה הוא כ"בלורית" שאסרו חז"ל בהדיא (שע"ה סימן קמ"ד סעיף ג' והערה ט"ז).

לימוד בליל עשרים ואחת

לא. יש בחורי ישיבות נר"ו בזמנינו שנוהגים שבליל הכנסם לשנת עשרים ואחת לומדים כל הלילה (עוי"צ ח"ג סימן רס"ב, עיש"ב).

דרך סלולה

מאמר פיאות ["סימנים"] בישיבות*

אמנם כל עם ישראל נמצא בגלות, אבל אנחנו התימנים נמצאים ב"גלות הגלות". עוד מעט תבינו למה אני מתכוון.

מי שיראה בשלחן ערוך המקוצר (סימן קמ"ט) בעניין גידול פיאות הבאנו לכך הרבה מקורות וביארנו כמה הדבר חשוב. מאות ואלפי שנים גידלו אבותינו את הפיאות. לא רק אבותינו, אלא בכל ארצות העולם. כבר דברתי על כך כמה וכמה פעמים, כמה חשוב העניין של סימני היהדות. הרי זה היה אפילו אצל הליטאים. מי שיביט בתמונה של מרן החפ"ץ חיים יראה כי יש לו "סימנים" בולטים. וכן בתמונה של הנצי"ב, וכבר אינני

* מתוך השיעור השבועי של מרן שליט"א מוצש"ק חיי שרה התשע"ד.
ועוד.

פיאות ["סימנים"] בישיבות

מדבר על החסידים וההונגרים שיש להם "סימנים" ארוכים ממש.

מדוע הדבר נעלם. הסברנו כי אלו שהפסיקו זאת, זהו בגלל שבעבר ברוסיה היו גזירות קשות רח"ל, הכריחו אותם לכך, והדבר היה ממש בגדר סכנת נפשות, לכן הם שמו את הפיאות מאחורי האזנים, הם הסתירו אותם בכדי שלא להתבלט כיהודים.

בזמנינו יצא לאור הקונטרס "סימן טוב" של הרב מאיר לוי שליט"א, והעניין מבואר שם בהרחבה. וכן בחוברת "צורה יהודית" שם אפשר לראות כי אלו הפנים של היהודי, וזה מה שהיה מקובל במשך כל הדורות. גם בשע"ה הבאנו מקורות לכך. לדוגמא, כתבתי שם כך: "מצוה עלינו להחזיק ולהתחזק במנהג אבותינו ואבות אבותינו הקדושים בקהילות תימן יע"א דור אחר דור, לגדל גם את הפאות שבצדעיים, שהוא הידור מצוה שתהיינה ארוכות יותר משיעורן המהוייב מעיקר הדין". אכן מצד הדין, החובה היא רק שלא לגלח את הפיאות, העיקר שישאר אפילו שיעור קטן. אבל זהו נוי שלנו, שאנחנו מתנאים במצוות ה' יתברך.

דרך סלולה

סיפר לי יהודי שעלה מתימן, איך הגוים שונאים את היהודי בגלל פיאותיו. הוא סיפר לי שבתימן גוי אחד אמר לו, תשמע, אני אתן לך חמשת אלפי דולר, רק תוריד את ה"סימנים", אמר לו, לא. אני כבר השקעתי בהם עשרת אלפים דולר... הוא היה שם שמן בפיאות... אם כן זה לא שווה לי. רק תראו כמה הצורה היהודית מפריעה להם.

טענו, כי בחור ישיבה המגדל פיאות, אחר כך יש לו קשיים, הדבר מפריע לו בעל כורחו, ואחר כך הוא מתקלקל. אבל, וכי רק התימנים התקלקלו? וכי אין ספרדים שהתקלקלו? ואשכנזים לא התקלקלו? ותימנים בלי פיאות לא התקלקלו?

אם כן, מה עושים אם ישנן פיאות. זו שאלה קשה, וישנה אכן בעיה, איך נתמודד עם הדבר. מה נעשה, שיחביא את הפיאות אחרי האזניים, אבל לא להוריד אותם. זה מה שאני יכול ליעץ במצבים כאלה. במסגרת שיחביא אותם, ובשבתות שהוא בא הביתה להוציאם, וכן ב"בין הזמנים", וכשיבוא מלך המשיח אזי הפיאות יהיו מוכנות. אבל הושבני כי צריכים לפעול, ולפרסם בכתבי עת,

פיאות ["סימנים"] בישיבות

כמה חשובה מעלת גידול פיאות, בכדי שהציבור יעריך זאת. צריך לפעול ולפרסם כפעם בפעם כמה הדבר חשוב, כגון בחוברות הללו "סימן טוב" ו"צורה יהודית".

שתדעו לכם, הדבר היה בכל קהילות ישראל גם הבן איש חי היה בעד פיאות. ומי שיראה תמונה של בעל שדה חמד, רואים שהיו לו פיאות בולטות. גם תלמידי חכמים ספרדים ובכל ארצות העולם, מי יותר ומי פחות, אבל תמיד בלטו הפיאות ביהדות, כיון שזה נחשב צורה של יהודי, כי זה הסימן היחידי של היהדות בפנים, כי זקן יש גם לגוי, ופיאות אין לאף אחד בעולם חוץ מהיהודים. וגם רבינו האריז"ל, מי שיראה הבאתי זה בשע"ה (סימן קמ"ט הערה כ'), שאם היו שערות הפיאות של הראש גדולים מאוד וארוכים, לא היה האריז"ל חותכן במספרים, רק שיגדלו ויתארכו וידלדלו וירדו ויכנסו למטה בגבול שערות הזקן וכו'. כך היה מקובל בכל תפוצות ישראל. רק לצערינו קרה מה שקרה.

וגם אם מישהו לא יכול לגדל ממש פיאות, מכל מיני סיבות, בסדר, אפשר לשים את הפיאות מאחורה, וגם אם לא יגדל שערות ארוכות, אלו דברים שאין להם

דרך סלולה

שיעור. אבל לפחות שיהיה משהו שניכר קצת ומיוחד ליהודי. זה העניין של הפיאות. הגודל יכול להיות קצר או ארוך, לא משנה, אבל זה סימן של היהודי מדורי דורות. ומצד שני, אני חושב שמה שאנו יכולים לעשות לבחורים וילדים העומדים בנסיונות, כי יש כאלו שלועגים עליהם ומעירים להם. כשרואים מישהו עם פיאות, תחזק ותעודד ותשבח אותו שהוא מגדל פיאות, ותאמר לו, אשריך וטוב לך, אל תתבייש ואל תפחד. ולמי שאומר לאחרים להוריד, תאמר לו, בא ותגדל גם אתה וכל מי שלא מגדל פיאות מכל העדות, ויחזרו למנהג אבותיהם, וכך לא יהיה בעיה חברתית.

דרך סלולה

מאמר שמעו ותחי נפשכם*

ליל שישי הוא מושג ידוע בהיכלי הישיבות הקדושות, לקראת סופו של השבוע, בחינת "יומא דפגרא" כהגדרת רבינו עקיבא איגרא, וכל בחור בוחר לנצלו באופן אחר, יש העורך "משמר" ושוקד על התורה כל הלילה, ויש שמקפיד לישון כרגיל ולנצל את יום המחרת ללימוד רצוף, יש הבוחר לנצל את שעות הלילה המאוחרות ללימוד שלד שמנו של קצות החושן מוקשה, ולשקוע בין נבכי שיעורי מרן הגר"ח מבריסק. ומעמקי הגדרות לישון הזהב של מרן החזון איש.

בין בני העליה ישנם מבחירי עולם הישיבות הבוחרים לנצל זמן זה ללימוד מיוחד במינו, מרענן ומרתק, שיעור

* שיעור ליל שישי לבני הישיבות בשעה 10:30 מפי מרן שליט"א בביתו, רחוב ברינבוים 13, בני ברק. (מאמר מערכת דברי חפ"ז).

דרך סלולה

לבני הישיבות בביתו של מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א.

בכנסים שנערכו לבני הישיבות ולאברכים בוגרי השיעור בביתו של מרן שליט"א ציינו רבים את השפעתם העצומה של שיעורים אלו, ואת חלקם החשוב בעיצוב אשיותם כבני תורה אמתיים.

דבר זה חשוב בפרט בתקופתינו, כאשר מבית ומחוץ יש המנסים לכרות את מקור חיותינו, ולנתק שושלת הזהב המחברת את הדורות בקשר בלי ינתק, של מסורת התורה מרב לתלמיד. והמענה לכך הוא כאשר אנו זוכים להתקרב לגדולי ישראל אדירי התורה שליט"א ולקבל תורת אמת מפיהם. וכאן הלא זאת אחת ההזדמנויות הנדירות ביותר שיש לצעירי הצאן בדורינו, לשבת ולקבל מאחד המיוחדים שבגדולי דורינו, הלא שמו של מרן שליט"א נודע בשערים ונישא ברמה בפי כל, בין בתי המדרשות וטרקליני המלכים, מאן מלכי רבנן. בגאונותו המפליאה ובקיאותו בכל מכמני התורה. זכה להוציא מתחת ידו סדרת חיבורים נכבדים המאירים לארץ ולדרים כפשוטו. כאחד מחשובי עמודי ההוראה

שמעו ותחי נפשכם

בדורינו, אשר זכה לשמש את גדולי הדור הקודם מכל העדות. זכה שנתקבלו פסקיו לא רק בקרב בני ק"ק תימן, אלא בפני רבים אף מיתר קהילות. לצד זאת מיוחד מרן שליט"א בהיותו מעתיק השמועה הקדומה. ומשמר המסורת העתיקה של יהודי תימן. ואת כל זאת הוא משפיע לרבים ממעיינותיו הזכים.

וכאן שלא כבשיעור הידוע במוצאי שבת קודש המתקיים בבית מדרשו "פעולת צדיק", ומתפרסם בדפוס לאחר מכן בחוברות "שערי יצחק", אשר נמסר בפני ציבור נרחב, ומי שחפץ לשאול דבר מה נצרך בדרך כלל להמתין לתום השיעור, וגם אז הדבר נתון במסגרת מצומצמת. לעומת זאת בשיעורו הקבוע בליל שישי המתקיים למעלה מעשור שנים, מברר ומלבן מרן שליט"א עם בחורי החמד סוגיות רבות בש"ס ובפוסקים, ראשונים ואחרונים, וכל שאלה זוכה לבירור מוחלט והסרת כל הספיקות, וצילילי מלחמתה של תורה מהדהדת במעונו נאוה קודש.

נושא השיעורים לבחורים, לפעמים הוא חופף לשיעור שבמוצאי שבת קודש. אך זאת רק בחלקו או בסגנון

דרך סלולה

אחר. אבל פעמים רבות הנושא שונה לגמרי, כך שיש מקום לכאן ולכאן.

מלבד הידע הרב, אותו מנחיל מרן שליט"א בשיעורים אלו, ומלבד דרך הלימוד אותה הוא מתווה לבחורי החמד, בני העליה הצמאים לשתות מים חיים וצלולים, זוכים הנוכחים בשיעור לרסיסי השקפה מהורה וצרופה, וטל תחיה מפכה כשכולו חיזוק ביראת שמים, מוסר ואמונה זכה. וכמובן שגם בירורי המסורת בידיעה נאמנה, זוכה לדגש מיוחד. וכל בחר שזכה להשתתף בשיעורים אלו יוצא מלא וגדוש מלא חפניים תורה ויראה, הלכה ומסורת.

כדוגמא לכך נצטט ממכתב שלבירור תורני בש"ס שנשלח אל מרן שליט"א, ובראשיתו הדגיש הכותב – אחד מחשובי הבחורים משייבה נודעת – את השפעת השיעורים העצמתית:

לק"י יום ה' ר"ח תמוז ה'תשע"ה ב'שכ"ו

לכבוד מרן רבינו הגדול, פאר הדור והדרו, נר המערבי, מאור גולת תימן המעטירה הגאון האדיר רבי יצחק רצאבי שליט"א שלום רב.

שמעו ותחי נפשכם

ראשית אביע את תודתי לכבוד מרן שליט"א אשר מפנה מזמנו היקר בשבילנו בכל ליל שישי, ואנו זוכים ליהנות מהאור הגדול הזה אשר עיני כל ישאל ובפרט יהדות תימן נשואות אליו, אין לשער את הזכות העצומה הזו אשר לא רק חידושי התורה ודברי המוסר אשר אנו שותים בצמא, אלא אף אני מרגיש שמאז שהתחלתי לשמוע את דברי קדשו של מרן שליט"א, התעורר בי סוג חדש של עיון הרבה יותר מעמיק ויסודי, ואף השמחה והטהרה שזה נותן לי באופן אישי, ומסתבר שלכולם גם כן, עד כדי כך שאני מצפה כל השבוע לליל שישי להגיע לביתו של מרן שליט"א ולספוג את דברי התורה ויראה שרבינו שליט"א מרעיף עלינו, וכן שמרן שליט"א עונה לנו על כל שאלה שנשאלת אף לאחר השיעור, זהו דבר שאין לשער ואין לתאר.

הנה לפני כמה שבועות הועלה נידון בשיעור בענין רבי יהושע בן לוי... אהרן צוריאל - ישיבת אורחות התורה, בני ברק. מי שהגיע פעם אחת אל השיעור כבר טועם את הטעם המתוק והערב לחיך, וקשה לו עד מאוד להתנתק, הוא כבר נשאב... מי שזכה להארת פנים יקרה ממרן שליט"א כבר יודע, אשריכם בני הביבי.

דרך סלולה

מאמר שיטת הלימוד של מהרי"ץ*

מי שמכיר את מהרי"ץ, יודע שמהרי"ץ לא שטחי. להבין מה שמהרי"ץ כותב, אפילו בדברים הכי פשוטים, אפילו כשמדבר על פסוק, מי שמבין רואה שמהרי"ץ כבר בשלב הראשון הפליג, כבר התקדם, התפיסה ההבנה וההיקף גדולים, וממילא צריכים באמת לעלות אותו, וקל וחומר בשו"ת. בכל ספריו, גם אם נראה שהדברים פשוטים, אבל מי שמתעמק בהם רואה שאלו דברים גבוהים.

וזה השיטה של מהרי"ץ, כן כתב מהר"י גופאן בהקדמתו למנחת יהודה מהדורא תלתאה כת"י: "שמעתי אומרים בשם מרנא ורבנא כמהר"ר יחיא צלאח (מהרי"ץ)

*מתוך משא קודש של מרן שליט"א ביומא דהלולא למהרי"ץ וצוק"ל כ"ח ניסן התש"ע בשכ"א, ונפלאות מתורתך כת"י פרשת בחוקותי.

שיטת הלימוד של מהרי"ץ

תנצב"ה שכך היה אומר", שימו לב, אתם יודעים מה זה כך היה אומר, כמו במסכת אבות, הוא לא אמר את זה פעם אחת, אלא כך היה אומר, מרגלא בפומיה, שיטה. "כשיעלה על לב איש איזה קושיא על איזה פסוק מפסוקי התורה, ראוי לו לעיין תחילה בדעתו איזה טעם לדבר, ובזה טוב לו, ואחר כך יעיין בספרי החכמים, כי שמא יזכה להתגלות לו טעם הדבר, וימצא ישוב בקושיותיו". (ופשוט שלא דבר מהרי"ץ בקושיא דווקא בפסוקי התורה, אלא הוא הדין לכל חלקי התורה, כגון במשנה ובתלמוד, בהלכה ובאגדה, דמאי שנא. אלא לפי שמהר"י גופאן עסוק בספרו בפירושי התורה כתב כן).

ולאו דווקא כשעלתה הקושיא על ליבו, אלא הוא הדין כששמעה מחבירו, או מרבו או ראה אותה באיזה ספר או שהוא חפש אותה מעצמו. כמו כן בהוראת איסור והיתר, ובפרט שאלה חדשה שאינה מפורשת בפוסקים המצויים, ישקול תחילה בדעתו, ואל תרוץ מיד לחפש בספרים מה הם מתרצים, תחשוב לבד. תנסה לתרץ את השאלה הזאת לבד, תתעמק, אולי תמצא תשובה. נראה לך תשובה, עכשיו תפתח ספרים, אולי הם תרצו, ואם

דרך סלולה

תרצו כמוך, מצויין, סימן שאתה בדרך המלך. אם לא תרצו כמוך, אולי אתה טועה, או שאולי אמרת תירוץ טוב נוסף. יש כאלו שעושים כך אפילו כשלומדים גמרא, אל תתחיל ללמוד רש"י, קודם תקרא את הגמרא ותנסה להבין לבד. כאשר אתה לומד ומנסה להבין לבד, כשתקרא את רש"י תבין הרבה יותר טוב, ואתה רואה, אהה, אם אני הבנתי ככה, למה רש"י לא כותב כך, סימן שכנראה משהו מפריע לו, לא הסתדר לו פה בלשון, או מצד משהו אחר. זו שיטת הלימוד, שאדם לא ימהר, לא העיקר שיודע איך כתוב בספר זה, או מה כתוב בספר אחר, ובזה זה נגמר. העיקר הוא להבין, לטעום את העומק של הדבר. מי שמכיר את מהרי"ץ זו השיטה שלו. גם מהבחינה של להיות מונח בלימוד. תדעו לכם, להיות מונח בלימוד זה דבר חשוב מאוד. כל בחור ישיבה חייב שיהיה לו מסגרת, דהיינו חייב שיהיה מה שיכבול אותו. אם הוא צריך למשל לסיים את כל המסכתא, זה יחייב אותו, אהה, חסר לי, לא השלמתי. או אם הוא מחליט שהוא מחבר ספר על נושא מסויים, זה יחייב אותו, אני צריך לעיין, צריך להכנס לעומק העניינים.

דרך סלולה

מאמר מאבק האור כנגד החושך*

למה אנחנו לא מתגייסים? מה יש בצבא?
התשובה היא, כי יש פה מאבק של האור כנגד החושך.
בני התורה הם מרכז הקדושה, ושמה זה מרכז הטומאה.
אנחנו האות וא"ו, והם האות זא"ן, הוא"ו זו מדת היסוד,
מדת יוסף הצדיק, צדיק יסוד עולם. והאות זא"ן רומזת
לזנות, כמו שכתוב במפורש בחז"ל. כמו שכתבו לגבי
יוסף, רצונך שימחה שמך מבין אבני החושן ותקרא כך
היה צריך להיות גרוע יותר מכל מקום אחר. הם קוראים
לזה "כור ההיתוך" של המדינה. אם כן, בעוונותינו הרבים
יש לנו מלחמה בין הקדושה לטומאה, בין שני הקצוות.
סיפר לי אדם שעובד בצבא, לא בן תורה, אבל הוא

* מתוך דברי מרן שליט"א במסגרת כינוס בחורי ישיבות ואברכים
בליל פורים קטן התשע"ד.

דרך סלולה

נשמה מהורה, אינני יודע איך מהזיק ניצוץ אור בחושך הזה. מגיל חמש עשרה הוא נדבק לספרים שלי, שלחן ערוך המקוצר, ומאז האור הלך וגדל, אבל עדיין הוא בצבא. וב"ה כיום יש לו שתי פיאות ארוכות. והוא מספר לי שישנם עוד אנשים כמוהו בצבא שהם בעלי חזות חרדית אבל יש שם בנות שנדבקו אליהם. ואיך הגענו לכך. כי בעת הוא עומד להתחתן, והוא בא לבקש ממני שאני אתיר לו לשים טבעת על האצבע בכדי שכך ידעו שהוא נשוי ויתרחקו ממנו. השבתי לו, כן, תשים טבעת, אבל זה כמו בגד עבודה, בצבא תשתמש בכך, לא במקומות אחרים, רק כשאתה צריך. וזאת כמובן רק דוגמא קטנה. המצב שם חמור רח"ל.

כשאנחנו אומרים "ארור המן", צריכים לדעת, הקורא "למפרע" לא יצא. כי בדין הזה יש רמז, כי קריאת המגילה זה לא רק סיפור שהיה בעבר, אלא עניין שמתחדש בכל דור ודור. אם כן, הרי המן כבר בקבר שלו, שחיק עצמות, לא נשאר ממנו שריד ופליט. איננו צריכים לקלל את המן, וגם לא לברך את מרדכי שבין כה וכה הוא בגן עדן. אם נברך אותו, מה יתן לו הברכות

מאבק האור כנגד החושך

שלנו. אלא, אנחנו מברכים את השורש הטוב, ומקללים את השורש הרע. כל הטמאים, כל אלה שבאים מכח הרע אותם אנו רוצים לארר ולקלל. ברכה זה מלשון בריכה, במובן שפע, שיתרבה. קללה זה מלשון קל, מה שפחות, כמו שנאמר "לראות הקלו המים". להפחית ולמעט ולצמצם את הכח הרע. אם כן, כשאומרים "ארור המן" פירושו שהשורש המן יתכלה. ומצד שני שיהיה "ברוך מרדכי", זה מה שבעצם עומד לפנינו עכשיו.

לכן חושבני כך. ברוך ה' שהציבור שלנו יושבים על התורה ועל העבודה. אבל בכל זאת, אנחנו ביהדות תימן בפרט צריכים לדעת, מכל עדות ישראל מציינים את התימנים כעדה שקבלה את המשבר הכי קשה. בעצם מה הבדל, כולם פעם היו חרדים. אבל ההבדל הוא, כי מי שקלקל את התימנים זאת המדינה, אבל אצל האחרים, האשכנזים והספרדים, הם היו מקולקלים כבר בחוץ לארץ, הם באו לארץ כבר מקולקלים, חלק מהם. אבל התימנים באו לארץ עדה קדושה וטהורה ללא פגע ונגע. אז בעצם מי שהמדינה הכי הרעה לו, הכי הורידה אותו מבחינה רוחנית. זה בעצם התימנים. והצבא, זה

דרך סלולה

הא"ב שלהם, ועל השורש הזה הם עומדים. וצריכים לדעת, כי הסיבה העיקרית לקלקול בעדה שלנו, השורש לכך היה בעניין הקדושה. היתה פה בעיה קשה של קצוניות. ארץ תימן זה מקום של מרכז קדושה וצניעות, בדיוק הפוך מפה. אם במקומות אחרים היו פשרות פה ושם, אבל אצל התימנים זה היה ממש שיגעון. ההבדל בין שם לבין כאן שמים וארץ. לכן הורידו אותם מבחינה רוחנית איומה ונוראה. מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. רבים נפלו, ומי שהחזיק מעמד, לצערינו היו אלו רק מעטים.

ברוך ה' כעת אין מה להשוות, העדה שלנו היום פורחת, הרבה יותר מהעבר. זה לא יעזור, לא יועילו אוצרות רשע, לא יועילו בכל מה שהם עושים. אבל זה בעצם הנסיון שלנו. הציבור שלנו בפרט, יהדות תימן, שיש לה שרשים חזקים בקדושה וטהרה וצניעות, צריכים לדעת שאנחנו צריכים להיות הסמל של הצניעות והקדושה.

צריך כל אחד לדעת, להרבה יש לפעמים קשיים, אבל מי שצריך את התרופה הזאת, צריך לדעת כי המאבק היום בזמנינו עומד בעיקר על הקדושה, פה החזית. הם

מאבק האור כנגד החושך

מנסים להשפיע עלינו בכל הדרכים, באמירה, בפיתויים, ויהי בדברה אליו יום ויום וגו", הם מנסים לפתות ומנסים גם בכת, בכל הדרכים הם מנסים. אבל התשובה שלנו, שבעזרת ה' נעשה ונצליח, הקב"ה יעשה עמנו ניסים ונפלאות כמו שהיה בימים ההם. ואני מקוה שעכשיו בעגלא ובזמן קריב, כבר מהיום שהוא פורים קטן, נתחיל לראות שהדרך הולכת ונסללת לכיוון הקדושה.

דרך אנב, חושבני כי גם צריכים לכוון על כך בקדיש כשאומרים "על ישראל ועל רבנן" אלו התלמידי חכמים, ראשי הישיבות, גדולי התורה. "ועל תלמידהון ועל תלמידי תלמידיהון דעסקין באורייתא, יהא להון ולנא חנא וחסדא ורחמי", שהקב"ה ישמור ויציל אותנו מכל הקשיים הללו, שיהיו כמה שפחות הפרעות. צריך לכוין על כך גם מי שאומר את הקדיש וגם מי שעונה, ובכל פעם ופעם לחזור על כך. ובעזרת ה' אני מקוה כי מהיום כבר יהיה לנו פתח לתקוה טובה, אם נתקן את עצמינו.

וכפי שאמרתי בעבר, צריכים לדעת, אולי יש כאלה שחושבים כי ספר הזוהר הקדוש לא מתאים לבחורים. גם אני אומר כי בודאי שהדבר לא שייך, לימוד קבלה

דרך סלולה

וכדומה. אבל לגרום זוהר, צריכים לדעת שזה כמו תרופה, או לדוגמא אקונומיקה, זה מנקה. יש לספר זוה"ק סגולה לטהר ולזכך את הנשמה. כל אחד שיעשה זאת וינסה ויראה. גם בישיבה של החפץ חיים בעיר ראדין למדו הבחורים ספר הזוהר. לא צריכים להרתע מכך. אולי ישנם מקומות שהדבר לא מתאים מבחינה חברתית, אז לא חייב שהדבר יעשה בפרהסיא. אבל כל אחד שינסה זאת, יראה כי תוך זמן קצר הוא ירגיש שינוי בעצמו, וירגיש שהוא מתקרב להקב"ה.

מאחר כי עינינו הרואות כי הקב"ה מנסה אותנו בדברים הללו, חושבני כי זה אות וסימן שאנחנו לא נשמרים מספיק ולא מתרחקים מכל הזוהמא והטומאה של הרחוב. כמובן שגם דבר זה לא קל, בפרט בדור שלנו, אבל מי שיעלה על דרך המלך, שיקח את התרופות הנכונות שמתאימות לו. ובעזרת ה' שנזכה שהקב"ה יעשה עמנו נסים ונפלאות בימים ההם בזמן הזה בעגלא ובזמן קריב. אכי"ר. ארור המן ברוך מרדכי.

שושר"ש